

rijksuniversiteit
groningen

In de Schaduw van Bestaansonzekerheid: Een Onderzoek naar Politiek Vertrouwen en Statusangst in Nederland

Hebben bestaansonzekereren een lager politiek vertrouwen en in hoeverre wordt dit verklaard door statusangst?

Instelling:	Rijksuniversiteit Groningen
Opleiding:	Sociologie
Vak:	Bachelor werkstuk
Naam:	Martine Baas (S4547829) M.J.Baas@student.rug.nl
Begeleider:	Rita Smaniotto
Tweede lezer:	Marinus Spreen
Datum:	05-06-2024
Woorden:	11778

Abstract

Het vertrouwen in de Nederlandse politiek was de laatste jaren nog nooit zo laag als nu. Onderzoek naar de oorzaken hiervan is belangrijk omdat politiek vertrouwen essentieel is voor de stabiliteit en legitimiteit van de democratie. Uit eerder onderzoek blijkt dat mensen die kampen met bestaansonzekerheid minder politiek vertrouwen hebben. Bestaansonzekerheid houdt in dat mensen niet kunnen voldoen aan basisbehoeften zoals een veilige woonsituatie, stabiele werksituatie en voldoende voedselvoorzieningen. Naast dat het effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen wordt onderzocht in dit onderzoek wordt er ook gekeken naar of dit effect wordt veroorzaakt door de mate van statusangst die iemand ervaart. Statusangst is de bezorgdheid over iemands sociale positie en de druk om te voldoen aan maatschappelijke normen van succes, waarbij men bang is om niet hogerop te komen of zelfs in status achteruit te gaan. In dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal: Hebben mensen met bestaansonzekerheid minder politiek vertrouwen en in hoeverre kan dit verband verklaard worden door statusangst? Om dit te onderzoeken is een regressieanalyse uitgevoerd met behulp van de gegevens van het LISS Panel. De steekproef bestond uit 532 respondenten. De resultaten tonen aan dat bestaansonzekereren inderdaad minder politiek vertrouwen hebben. In tegenstelling tot de verwachtingen bleek statusangst geen rol te spelen in de relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen. Mensen met meer bestaansonzekerheid ervaren wel meer statusangst, maar dit leidt niet tot minder politiek. Dat dit effect niet is gevonden zou mogelijk verklaard kunnen worden door de beperkingen van dit onderzoek, zoals de beperkte spreiding in de data en de mogelijk beperkte gevoeligheid van het gebruikte meetinstrument voor statusangst.

Inhoudsopgave

Abstract	2
Inleiding	5
Theoretieparagraaf	8
2.1 <i>Bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen</i>	8
2.2 <i>Statusangst en Politiek vertrouwen</i>	9
2.3 <i>Controlevariabelen</i>	11
Methodenparagraaf	12
3.1 <i>Beschrijving databestand en onderzoeksdesign</i>	12
3.1.1 <i>Dataset en steekproef</i>	12
3.1.2 <i>procedure en onderzoeksdesign</i>	13
3.2 <i>Operationalisaties</i>	14
3.2.1 <i>Politiek vertrouwen</i>	14
3.2.2 <i>Bestaansonzekerheid</i>	14
3.2.3 <i>Statusangst</i>	15
3.2.4 <i>Geslacht</i>	16
3.2.5 <i>Leeftijd</i>	16
3.2.6 <i>Opleiding</i>	16
3.3 <i>De analyse opzet</i>	16
Resultatenparagraaf	17
4.1 <i>Beschrijvende statistieken</i>	17
4.1.1 <i>Univariate statistieken</i>	17
4.1.2 <i>Bivariate statistieken</i>	18
4.2 <i>Model evaluatie</i>	20
4.2.1 <i>Modelfit</i>	20
4.2.2 <i>modelassumpties</i>	21
4.2.3 <i>Uitbijters</i>	21
4.3 <i>Hypothesetoetsing</i>	22
4.3.1 <i>De invloed van Politiek vertrouwen op bestaansonzekerheid</i>	22
4.3.2 <i>Mediatie effect via statusangst</i>	22
4.3.3 <i>Controlevariabelen</i>	23
Conclusie en discussie	25
Literatuurlijst	28
Bijlage 1: Operationalisatie van de variabelen	32
1.1 <i>Politiek vertrouwen</i>	33
1.2 <i>Bestaansonzekerheid</i>	37
1.3 <i>Statusangst</i>	42
1.4 <i>Geslacht</i>	46

1.5 Leeftijd	48
1.6 Opleidingsniveau	49
Bijlage 2: Syntax en output van bivariate statistieken en multivariate analyses	51
2.1 Bivariate statistieken	51
2.2 Multivariate analyses	51
2.2.1 Analyse voor hypothese 1 en 2.....	51
Bijlage 3: Controle van de assumpties, outliers en multicollineariteit.....	54
3.1 Modelfit	54
3.2 Modelassumpties.....	55
3.3 Modeldiagnostiek	59
3.4 Lineaire regressieanalyse zonder uitbijters.....	61
3.5 Multicollineariteit	63
Bijlage 4: Gebruik van AI	64

Inleiding

Het vertrouwen in de Nederlandse politiek was de laatste jaren nog nooit zo laag (NOS, 2022). 28% van de ondervraagde Nederlanders geeft aan weinig of heel weinig vertrouwen te hebben in de landelijke politiek. Dit is het laagste percentage in tien jaar tijd (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023). De afgelopen eeuw was Nederland altijd een lang waarin sprake was van veel politiek vertrouwen. Zo gaf in het najaar van 1998 nog 80% van de Nederlandse bevolking aan tevreden tot zeer tevreden te zijn met de Nederlandse regering (Bovens & Wille, 2011). Deze ontwikkeling roept vragen op over de mogelijke impact van de daling van politiek vertrouwen op de samenleving, en werpt tevens de vraag op waarom dit vertrouwen is afgenomen.

Politiek vertrouwen is een cruciale factor voor de stabiliteit en legitimiteit van de democratie (Bovens & Wille, 2011). Politicologen zijn het er over het algemeen over eens dat een democratie alleen kan functioneren als burgers vertrouwen hebben in hun gekozen vertegenwoordigers. Zonder dit vertrouwen en loyaliteit aan het systeem kunnen processen in de politiek niet optimaal verlopen (Rosanvallon, 2008). Hoewel wantrouwen onder een minderheid van kiezers of over een korte periode kan functioneren als een mechanisme om veranderingen af te dwingen, kan aanhoudend wantrouwen van een meerderheid op de langere termijn ernstige gevolgen hebben voor de legitimiteit en stabiliteit van het politieke systeem (Easton, 1965). De impact van aanhoudend wantrouwen is groot en het is daarom belangrijk om onderzoek te doen naar de verklaringen voor een lager politiek vertrouwen.

Politiek vertrouwen kan worden gedefinieerd als het geloof van burgers in de overheid en in overheidsinstellingen (Van der Walle et al., 2004). Politiek vertrouwen gaat dus niet over politieke partijen of individuele politici, maar over het vertrouwen dat burgers hebben in het politieke systeem als geheel. Het omvat het vertrouwen in de integriteit van verkiezingen, het vertrouwen in doeltreffendheid van controles en evenwichten binnen de overheid, en de algemene geloofwaardigheid van politieke instituties zoals het parlement en de rechterlijke macht (Hamamura, 2012).

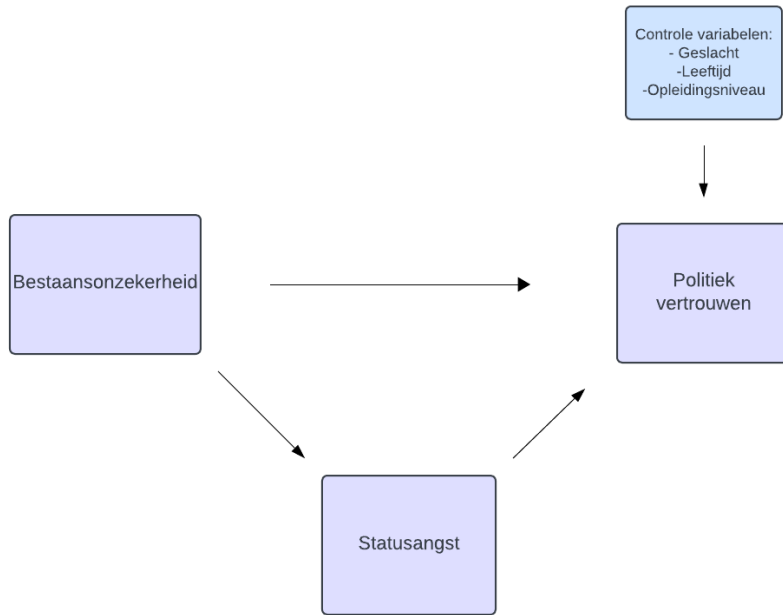
Er is al eerder onderzoek gedaan naar verklaringen voor de aan- of afwezigheid van politiek vertrouwen. Mensen die zichzelf en hun gezin beschouwen als economisch onzeker vertonen vaker een verminderd vertrouwen in politieke instituties en machthebbers (Bovens en Wille 2008; Tiemeijer, 2008). Dit komt omdat burgers de overheid verantwoordelijk houden voor hun eigen welzijn (Alesina & Wacziarg, 2000; Keele, 2007). De politieke steun van burgers voor de overheid neemt af wanneer zij van mening zijn dat hun economische situatie slecht is, of wanneer zij deze als zodanig ervaren. Ook mensen die te maken hebben met baanonzekerheid, zoals onregelmatige werkroosters en twijfels over huidige en toekomstige werkgelegenheid, hebben een lager vertrouwen in instituties (Lambert et al., 2019).

Een begrip dat nauw samenhangt met economische onzekerheid en ook van invloed is op politiek vertrouwen, is bestaansonzekerheid (Wroe, 2016). Mensen die met bestaansonzekerheid kampen, kunnen niet goed voldoen aan hun basisbehoeften. Dit leidt tot de dreiging van het verlies of ontbreken van een veilige woonsituatie, een stabiele werksituatie en voldoende voedselvoorziening (Catalano, 1991). De financiële toestand waarin bestaansonzekereren zich bevinden, heeft als gevolg dat zij niet in staat zijn om spaargeld te genereren. Ook lopen ze het risico op een dalende inkomensmobiliteit. Bestaansonzekereren zijn niet alleen niet in staat om te voorzien in hun eigen levensonderhoud, maar ook niet in dat van hun gezin. Dit beperkt zich niet alleen tot de huidige situatie, het gaat ook over de vraag of er in de toekomst wel voldaan kan worden aan basisbehoeften (Stiglitz et al., 2009; Rohde et al., 2016). Bestaansonzekerheid heeft zowel betrekking op de subjectieve beleving van individuen als de objectieve inschatting van financiële onzekerheid (Akaeda & Schöneck, 2022). Subjectieve bestaansonzekerheid verwijst naar de beleving die iemand heeft over het vermogen om aan basisbehoeften te kunnen voorzien, over hoe iemand zich over een situatie voelt en deze zelf beoordeeld. Daarentegen omvat objectieve bestaansonzekerheid de feitelijke omstandigheden waarmee mensen worden geconfronteerd, zoals gebrek aan financiële middelen, baanonzekerheid en beperkte toegang tot voedsel (Wroe, 2016). Dit zijn meer objectief meetbare omstandigheden.

Bestaansonzekerheid, zoals vastgelegd in artikel 20, lid 1 van de Grondwet, is een kerntaak waar de politiek voor moet zorgen. Desondanks rapporteerde CBS-hoofdeconoom Peter Hein van Mulligen in september 2022 dat maar liefst 23% van de huishoudens te kampen heeft met bestaansonzekerheid (Van Mulligen, 2022). Het aantal mensen dat aangeeft elke maand maar net te kunnen rondkomen is tussen 2021 en 2022 gestegen van 35% naar 43% (NOS, 2022). Deze cijfers benadrukken dat er een aanzienlijk deel van de Nederlandse bevolking met bestaansonzekerheid worstelt.

Naast dat mensen materiële en fysieke behoeften hebben, hebben ze ook behoefte aan status en waardering (Lizardo, 2006). Wanneer deze behoeften niet worden vervuld, kan dit leiden tot statusangst. In dit onderzoek wordt specifiek gekeken naar de rol van statusangst als mogelijke verklaring voor de relatie tussen bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen. Statusangst verwijst naar de brede bezorgdheid over iemand zijn plek in de samenleving (Botton, 2006). Deze bezorgdheid kan ontstaan wanneer iemand het gevoel heeft niet hoger op de sociale ladder te kunnen komen of zelfs achteruitgang in status ervaren (Jensen, 2006). Het mechanisme biedt mogelijk inzicht in hoe de angst voor verlies van status en maatschappelijke waardering bijdraagt aan het dalende vertrouwen in de politiek onder mensen die te maken hebben met bestaansonzekerheid.

Dit resulteert in de volgende onderzoeksvraag: *Hebben bestaansonzekereren een lager politiek vertrouwen en in hoeverre kan dit verband verklaard worden door statusangst?* In Figuur 1 staat een schematische weergave van het onderzoeksmodel.

Figuur 1: Schematische weergave onderzoeksmodel

Theoretieparagraaf

2.1 Bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen

Op basis van de moderniseringstheorie van Inglehart (2018) wordt in deze paragraaf de hypothese onderbouwd dat bestaansonzekerheid leidt tot een lager politiek vertrouwen. De moderniseringstheorie stelt dat de economische groei en technologische vooruitgang na de Tweede Wereldoorlog een cruciale rol hebben gespeeld in de verschuiving van samenlevingen van primaire waarden naar secundaire waarden. Als gevolg van voedseltekorten en het gebrek aan veiligheid was het voor de Tweede Wereldoorlog niet vanzelfsprekend om te overleven. Dit leidde tot een voortdurende zorg om basisbehoeften (Inglehart, 2018). Ten gevolge van de modernisering en economische ontwikkelingen is dit drastisch verbeterd. Deze ontwikkelingen hebben namelijk geleid tot een verhoogde levensverwachting en meer veiligheid. Dit heeft gezorgd voor een fundamentele verandering in hoe mensen hun levens en de samenleving waarin ze leven waarnemen. Omdat overleven en veiligheid nu wordt ervaren als een zekerheid, heeft er een verschuiving in waarden plaats gevonden in de maatschappij. Waar eerder de hoogste prioriteit lag bij primaire waarden, die gericht zijn op het vervullen van basisbehoeften en materiële zekerheid, ligt nu de focus op secundaire waarden. Deze secundaire waarden gaan verder dan basisbehoeften en vervullen meer immateriële en idealistische doelen. Een voorbeeld van primaire waarden is het streven naar economische groei, tegengaan van prijsstijging, voldoende werkgelegenheid en toegang tot onderdak. Secundaire waarden omvatten onder anderen gendergelijkheid en milieubescherming. De verschuiving in waarden heeft voornamelijk betrekking op politieke waarden, die grote maatschappelijke belangen vertegenwoordigen. Dit staat in contrast met persoonlijke waarden zoals vriendschap of gezondheid.

Bestaanszekere mensen kunnen zich vinden in deze nieuwe secundaire waarden. Ze waarderen zaken zoals milieubescherming en sociale gelijkheid omdat hun basisbehoeften al vervuld zijn. Bestaansonzekereren blijven daarentegen gefocust op primaire waarden, aangezien zij dagelijks worstelen om hun basisbehoeften te vervullen. Ze hechten daarbij belang aan economische en fysieke veiligheid en hebben minder ruimte om zich bezig te houden met secundaire waarden. Hierdoor ontstaat een kloof in waardepatronen tussen deze twee groepen.

De waardenverschuiving in de maatschappij heeft ook geleid tot een transformatie van waarden in de politiek, die nu meer secundaire waarden behandelt (Inglehart, 2018). Zo is in 2019 de Nederlandse Klimaatwet aangenomen. Deze wet legt onder andere vast dat er in Nederland in 2030 49% minder CO₂-uitstoot moet zijn ten opzichte van 1990 (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2019). Dit is bedoeld om klimaatverandering tegen te gaan en duurzaamheid te bevorderen. Een ander voorbeeld dat aanduidt dat de politiek nu meer secundaire waarden hanteert, is de invoering van de Wet ingroeiquote en streefcijfers, ook wel vrouwenquote genoemd (*Vrouwenquote en de Wet Ingroeiquote en Streefcijfers*,

z.d.). Deze wet stimuleert grote bedrijven om de verhouding tussen mannen en vrouwen in topfuncties gelijkjer te trekken. Hiermee wordt gendergelijkheid bevorderd, wat opnieuw secundaire waarden ondersteunt. Deze politieke focus op secundaire waarden komt echter niet overeen met de politieke voorkeuren van bestaansonzekereren, die meer gericht zijn op primaire waarden.

Mensen hebben meer vertrouwen in politieke instellingen wanneer de politieke waarden van de regering overeenkomen met die van het individu (Citrin et al., 1975; Fisher, 2011). Dit komt omdat mensen waarvan hun waarden minder worden vertegenwoordigd na verloop van tijd het gevoel krijgen dat ze geen invloed hebben op de overheid, wat leidt tot een verslechtering van het politieke vertrouwen (Citrin et al., 1975). Deze vervreemding ten opzichte van politieke prioriteiten resulteert in een daling van politiek vertrouwen bij bestaansonzekere mensen, aangezien deze groep zich niet gerepresenteerd of begrepen voelt door politieke instituties die aandacht besteden aan thema's die ver van hun alledaagse strijd afstaan.

Uit het bovenstaande volgt de volgende hypothese: *Bestaansonzekereren hebben minder vertrouwen in de politiek.*

2.2 Statusangst en Politiek vertrouwen

In deze paragraaf wordt een aanvullende verklaring gepresenteerd voor het effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen. Naast economische onzekerheid speelt statusangst mogelijk een cruciale rol bij het verklaren van politiek vertrouwen. Statusangst verwijst naar de algemene bezorgdheid die mensen ervaren over hun positie in de samenleving (De Botton, 2004). Ze hebben het gevoel vast te zitten in hun statuspositie en ervaren de constante dreiging om verder op de statusladder te dalen (Jensen, 2006). Dit heeft als gevolg dat mensen met statusangst gevoelens van minderwaardigheid ervaren en angst hebben om verder in status te zakken (De Botton, 2004). Status verwijst naar iemands relatieve positie in de samenleving, vooral met betrekking tot de toegang tot hulpbronnen zoals kennis, geld en sociale invloed (Benoit-Smullyan, 1944). Mensen die leven in bestaansonzekerheid hebben vaak beperkte toegang tot deze essentiële hulpbronnen (Catalano, 1999). De beperkingen die bestaansonzekere mensen kennen, zetten hun sociale status onder druk en vergroten het risico op sociale neerwaartse mobiliteit en statusverlies (Lizardo, 2006). Dit zorgt ervoor dat bestaansonzekere mensen een lagere status ervaren. Mensen die leven in bestaansonzekerheid voelen zich vaak gemarginaliseerd en hebben het gevoel dat anderen op hen neerkijken vanwege hun status positie. Deze gevoelens van uitsluiting en maatschappelijke afwijzing versterken hun angst om nog verder in status achteruit te gaan. Het gevoel dat ze niet meetellen in de samenleving, gecombineerd met de voortdurende dreiging van statusverlies, maakt het aannemelijk dat bestaansonzekere mensen statusangst ervaren.

Mensen hechten veel waarde aan de mening van anderen en maken zich zorgen over hoe zij door anderen worden gezien en beoordeeld. Mensen met statusangst hebben het gevoel dat zij niet kunnen voldoen aan de maatschappelijke normen van succes. Ze ervaren schaamte en een gevoel van minderwaardigheid over hun eigen situatie (De Botton 2004). Dit gevoel van ongemak en gebrek aan acceptatie resulteert in een meer teruggetrokken houding tegenover anderen (De Botton, 2004). Dit komt omdat mensen die bang zijn voor negatieve oordelen graag het risico op deze oordelen vermijden (Lerner & Keltner, 2001). Hierdoor blijven ze liever binnen hun vertrouwde groep vrienden of bekenden. Dit zorgt ervoor dat mensen met statusangst nieuwe sociale relaties vermijden en interacties tot bekende kringen beperken. Op deze manier verlagen ze het risico om geconfronteerd te worden met hun status (Raghunathan & Pham, 1999). Dit beperkt de hun bereidheid om nieuwe sociale relaties aan te gaan of bestaande relaties te versterken (Sironi & Wolff, 2021; Thompson et al., 2020).

Het proberen te vermijden van deze confrontaties heeft mogelijk invloed op het gegeneraliseerde vertrouwen van mensen met statusangst. Gegeneraliseerd vertrouwen, ook wel generalized trust genoemd, verwijst naar de verwachting van individuen dat alle mensen goedbedoelende intenties hebben (Yamagishi & Yamagishi, 1994). Mensen met een hoog gegeneraliseerd vertrouwen gaan ervan uit dat anderen over het algemeen goede bedoelingen hebben, waardoor ze meer vertrouwen hebben in onbekenden en gemakkelijker nieuwe relaties aangaan (Igarashi & Hirashima, 2021). Mensen met een laag gegeneraliseerd vertrouwen zijn doorgaans terughoudender in het aangaan van nieuwe relaties en hebben meer moeite met het vertrouwen van anderen, omdat ze ervan uitgaan dat anderen mogelijk niet te vertrouwen zijn.

Het is aannemelijk dat mensen die statusangst ervaren waarschijnlijk minder gegeneraliseerd vertrouwen hebben omdat hun angst om afgewezen te worden hen wantrouwend maakt ten opzichte van de intenties van anderen. Ze projecteren hun eigen onzekerheden en angsten op anderen, waardoor ze geneigd zijn te denken dat andere mensen kwade bedoelingen hebben of hen negatief zullen beoordelen. Dit leidt tot een vicieuze cirkel waarin hun lage zelfwaardering en angst voor afwijzing hun vermogen om vertrouwen in anderen te hebben verder ondermijnt. Hierdoor ontstaan situaties waarin statusangstige mensen zich meer isoleren en minder openstaan voor nieuwe sociale contacten, wat hun gegeneraliseerde vertrouwen verder kan verminderen.

Gegeneraliseerd vertrouwen is cruciaal voor politiek vertrouwen. Het vertrouwen dat mensen in elkaar hebben, vertaalt zich namelijk naar vertrouwen in politieke en maatschappelijke instellingen. Wanneer het gegeneraliseerde vertrouwen laag is, is ook het vertrouwen in de politiek lager (Warren, 1999). Dit verklaart waarom mensen met statusangst minder vertrouwen hebben in de politiek.

Hieruit volgt de hypothese: *Het positieve effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen wordt gedeeltelijk verklaard door statusangst.*

2.3 Controlevariabelen

Het is belangrijk om tijdens dit onderzoek naar politiek vertrouwen van bestaansonzekereren en de rol van statusangst rekening te houden met de controlevariabelen, geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Het toevoegen van deze variabelen helpt om mogelijke versturende effecten te neutraliseren door de controlevariabelen constant te houden.

Ten eerste de controlevariabelen geslacht. De vragenlijsten zijn vaak door meerdere mensen uit één gezin ingevuld (LISS Panel, 2022). Om een onafhankelijke steekproef te kunnen garanderen worden er daarom alleen huishoudhoofden geselecteerd tijdens dit onderzoek. Uit deze steekproef blijkt namelijk dat mannen vaker huishoudhoofden zijn dan vrouwen. Het mannelijke geslacht is hiermee over gerepresenteerd in verhouding tot het vrouwelijke geslacht. Hierdoor is het belangrijk om te controleren voor het effect van geslacht. Meer details over de scheve verhouding van mannen en vrouwen in de steekproef zijn te vinden in bijlage 1.

Ten tweede wordt er gecontroleerd voor leeftijd. Uit literatuur blijkt dat onderzoeksresultaten over het verband tussen politiek leeftijd en politiek vertrouwen variëren. Meyer en anderen (2013) vinden geen significant verband tussen de variabelen, terwijl Christen en Lagreid (2005) laten zien dat ouderen meer politiek vertrouwen hebben dan jongeren. Oudere mensen hebben veel veranderingen in de overheid en de ontwikkeling van de welvaartsstaat meegemaakt. Dit heeft hun vertrouwen in de overheid beïnvloed. Jongere generaties daarentegen hebben een publieke sector meegemaakt die kleiner wordt of meer elementen van de private sector overneemt, wat hun vertrouwen kan verminderen. Dit verschil in vertrouwen komt niet door het ouder worden zelf, maar doordat oudere en jongere generaties in verschillende tijden zijn opgegroeid en verschillende ervaringen hebben gehad. Deze inconsistentie in onderzoeksresultaten benadrukt het belang van een controle voor leeftijd.

Tenslotte de controle variabele opleidingsniveau. Mensen die een hoger opleidingsniveau hebben afgerond hebben meer politiek en institutioneel vertrouwen dan mensen met een lager opleidingsniveau (Bovens & Wille, 2008; Newton et al., 2018; Hooghe et al., 2015; Uslaner, 2008). Dit komt omdat hoger opgeleide een grotere politieke interesse hebben. Dit is essentieel voor het begrijpen van het politieke systeem wat vervolgens leidt tot een hogere politieke legitimiteit wat positieve invloed heeft op het politieke vertrouwen (Scheidegger & Staerklé, 2011c). Daarnaast ervaren lager opgeleiden vaker bestaansonzekerheid en hebben zij meer te maken met statusangst dan hoger opgeleiden (Kraaykamp et al., 2018). Om deze redenen is het verstandig om het opleidingsniveau als controlevariabele mee te nemen.

Methodenparagraaf

In dit hoofdstuk wordt de methodologie van het onderzoek beschreven. Eerst wordt de dataset en steekproef behandeld, gevolgd door een uitleg van de procedure en het onderzoeksdesign. Daarna worden de variabelen geoperationaliseerd en worden de toegepaste analysemethoden besproken om de hypothesen te toetsen.

3.1 Beschrijving databestand en onderzoeksdesign

3.1.1 Dataset en steekproef

In dit onderzoek zijn de gegevens van het LISS Panel gebruikt, een longitudinaal onderzoeksproject gericht op sociale wetenschappen (How It Works - LISS Panel, 2023). De LISS Core Study vormt een belangrijk onderdeel van het LISS Panel. Deze studie wordt jaarlijks in dezelfde maand herhaalt onder dezelfde personen en huishoudens. Het meet de reactie op levensgebeurtenissen en de effecten van maatschappelijke veranderingen en beleidsmaatregelen (LISS Panel, 2022). Binnen het onderzoek zijn verschillende vragenlijsten samengesteld met thema's zoals werk & school, politiek & waarden en gezondheid. Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van data die in 2018 en 2019 is verzameld.

Het LISS Panel streeft naar een actief deelnemend panel van ongeveer 5000 huishoudens, wat ongeveer overeenkomt met 7500 leden (LISS Panel, 2022). De panelleden worden geselecteerd door een aselechte steekproef te nemen uit het bevolkingsregister samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (LISS Panel, 2022). Van mij tot december 2007 werden in totaal 10.150 huishoudens aangeschreven. De deelnemers in de steekproef zijn Nederlandse inwoners die continu in Nederland verblijven en de Nederlandse taal beheersen. Dit betreft een diverse groep respondenten van 16 jaar en ouder, representatief voor de Nederlandse bevolking.

De huishoudens werden aanvankelijk benaderd met een aankondigingsbrief en een brochure die het doel van het panelonderzoek uitlegde. Vervolgens werden respondenten benaderd door een interviewer, telefonisch als hun telefoonnummer bekend was, of persoonlijk als dat niet het geval was (Scherpenzeel, 2009). Na dit eerste contact kregen potentiële deelnemers een uitnodiging voor een oriënterend gesprek, waarbij ongeveer 84% aangaf mee te willen doen. Uiteindelijk nam 82% van de geselecteerde personen uit het bevolkingsregister deel aan het panel, wat ook wijst op enige non-respons (Scherpenzeel, 2009).

Deelnemers vulden elke maand een digitale vragenlijst in van ongeveer 30 minuten en ontvingen een vergoeding voor elke voltooidde enquête (LISS Panel, 2022; Scherpenzeel, 2009). Voor huishoudens zonder computer of internetverbinding werd de benodigde apparatuur en toegang beschikbaar gesteld.

3.1.2 procedure en onderzoeksdesign

Het LISS Panel bestaat uit 8 verschillende modules (vragenlijsten) en 10 sociaal-maatschappelijke thema's (LISS Panel, 2022). In dit onderzoek worden drie modules gebruikt: inkomen, politiek & waarden, en een incidentele module gericht op sociale uitsluiting, controle en financiële schaarste. De incidentele module zijn vragenlijsten die eenmalig of enkele malen zijn afgenomen bij een substeekproef van het LISS Panel om specifieke of theoretische concepten te meten. Alle vragenlijsten zijn in totaal drie keer verstuurd naar de panelleden die deze niet bij de eerste of tweede poging hadden ingevuld

Politiek vertrouwen en bestaansonzekerheid worden respectievelijk gemeten met de vragenlijsten over economische situatie (inkomen) en politiek & waarden. De data is afkomstig uit de elfde golf en is afgenomen in 2018. De module Politiek & waarden is voorgelegd aan 6.439 panelleden, waarvan 5.119 de lijst compleet hebben ingevuld (non-respons = 20.5% / respons = 79.5%). De vragenlijst over inkomen is voorgelegd aan 6.673 leden, waarvan 5.164 de lijst volledig hebben ingevuld (non-respons = 22.6% / respons = 77.4%).

De incidentele module is gebruikt met betrekking tot statusangst. Deze module is in 2018 voorgelegd aan 1.479 panelleden waarvan 1.114 de vragenlijst volledig hebben ingevuld (non response = 25,6% / response = 74,4%). Deze module is aan minder respondenten voorgelegd en heeft daarom een aanzienlijk lager aantal respondenten in vergelijking met de eerste twee vragenlijsten.

Daarnaast is gebruik gemaakt van de huishoudbox, een vragenlijst waarin algemene kenmerken van het huishouden worden bijgehouden. Van elk huishouden is er één lid dat de gegevens van het huishouden verstrekt. Een deel van deze vragen gaat over het huishouden en een deel gaat over de individuele leden van het huishouden (Centerdata, 2022). Deze data zal eveneens worden gebruikt bij de statistische analyses.

Voor dit onderzoek zijn er verschillende selecties gemaakt uit de steekproef van de LISS Core Study. Zoals eerder benoemd worden er 3 modules uit de LISS Core study gebruikt voor dit onderzoek. De oorspronkelijke dataset kent 11333 respondenten. Echter hebben niet alle respondenten de mogelijkheid gehad om alle vragenlijsten in te vullen, de incidentele vragenlijst is bijvoorbeeld slechts aan 1479 respondenten voorgelegd. Nadat er is geselecteerd op de vragenlijsten die worden gebruikt tijdens dit onderzoek blijven er 922 panelleden over. Omdat de vragenlijsten door meerdere personen binnen hetzelfde huishouden zijn ingevuld, zijn de waarnemingen binnen de steekproef niet allemaal onafhankelijk. Om aan de onafhankelijkheidsaannname te voldoen, is besloten om alleen de huishoudhoofden te selecteren binnen de steekproef, waardoor er 595 respondenten overblijven. Tenslotte zijn er ook respondenten die geen antwoord hebben gegeven op vragen, wanneer de missende waarden uit de steekproef worden gefilterd blijven er in totaal 532 respondenten over in de steekproef. De analyse van de missende waarden en de toepassing van de bovengenoemde filters is terug te vinden in bijlage 1.

3.2 Operationalisaties

3.2.1 Politiek vertrouwen

Politiek vertrouwen is een variabele die bestaat uit drie verschillende items, die gezamenlijk een schaalscore vormen. De vraagstelling van de items zijn als volgt: Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoeveel vertrouwen u persoonlijk hebt in elk van de volgende instellingen? 0 = helemaal geen vertrouwen, 10 is volledig vertrouwen. De desbetreffende instellingen zijn de Nederlandse regering, het Nederlandse parlement en het rechtsstelsel.

De items die samen politiek vertrouwen meten hebben samen een Cronbach's Alpha van 0,895. Dit betekent dat de items sterk samenhangen en de schaal die deze items vormen betrouwbaar is. De geselecteerde items van politiek vertrouwen richten zich op het meten van het vertrouwen in de regering, het parlement en het rechtstelsel. Dit sluit aan bij de definitie van politiek vertrouwen in dit onderzoek, omdat de items het vertrouwen van burgers in het politieke systeem meten (Van der Walle et al., 2004; Hamamura, 2012). Op basis van de literatuur over politiek vertrouwen en de resultaten van een betrouwbaarheidstest is besloten om deze items te selecteren voor het meten van politiek vertrouwen.

Alle items meten in dezelfde richting en hebben dezelfde schaal. Het gemiddelde van de drie items is berekend en samengevoegd tot een nieuwe variabele, genaamd politiek vertrouwen. Hierbij staat een hogere waarde op deze variabele voor meer politiek vertrouwen.

3.2.2 Bestaansonzekerheid

De variabele bestaansonzekerheid bestaat uit vijf items die de aspecten van bestaansonzekerheid omvatten. De vraagstelling van het eerste item ziet er als volgt uit: Kijk naar de komende 12 maanden. Denkt u dan dat de uitgaven van uw huishouden 1) veel hoger zullen zijn 2) hoger zullen zijn dan de inkomsten 3) ongeveer gelijk zullen zijn aan de inkomsten 4) lager zullen zijn dan de inkomsten 5) veel lager zullen zijn dan de inkomsten. De vraagstelling van het tweede item is de volgende: Verwacht u dat uw financiële situatie de komende 12 maanden zal verbeteren of verslechteren? 1) sterk verbeteren 2) zal licht verbeteren 3) zal ongeveer gelijk blijven 4) zal licht verslechteren 5) zal sterk verslechteren. De vraagstelling van het derde item is de volgende: Kunt u op een schaal van 0 tot en met 10 aangeven hoe moeilijk of makkelijk u kunt rondkomen van uw inkomen? Daarbij stond 0 gelijk aan 'zeer moeilijk' en 10 aan 'zeer makkelijk'. De vraagstelling van item vier gaat als volgt: Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven of uw financiële situatie in vergelijking met een jaar geleden verbeterd of verslechterd is? 0 staat hierbij gelijk aan 'sterk verslechterd' en 10 aan 'sterk verbeterd'. De vraagstelling van het laatste item is: Hoe tevreden bent u over uw financiële situatie? 0 betekent 'helemaal niet tevreden' en 10 betekent 'helemaal tevreden'.

Bestaansonzekerheid heeft een Cronbach's alpha van 0.817. Dit betekent dat de vijf items samenhangen en de schaal die deze items vormen betrouwbaar is. De geselecteerde items meten hoe mensen hun financiële stabiliteit en toekomstverwachtingen ervaren wat goed aansluit bij de theorie over bestaansonzekerheid (Stiglitz et al., 2009; Rohde et al., 2016). Gebaseerd op de literatuur over bestaansonzekerheid en de uitkomsten van een betrouwbaarheidstest zijn de vijf items gekozen om de mate van bestaansonzekerheid te meten.

Voordat de items met verschillende schalen samengevoegd konden worden tot de variabele bestaansonzekerheid, hebben er eerst verschillende transformaties plaats gevonden. Van de vijf items hadden er twee een bereik van 1 tot en met 5. Deze twee items zijn vermenigvuldigd met twee zodat ze een bereik krijgen van 1 tot en met 10. Na deze transformatie hebben alle items dezelfde schaal. Het is ook van belang dat alle schalen in dezelfde richting gecodeerd zijn. Alle items behalve item twee meten de bestaanszekerheid van een individu. Door dit item te spiegelen staat ook item twee in dezelfde richting. Vervolgens zijn alle gemiddelden van de items samengevoegd tot de variabele bestaanszekerheid. Dit onderzoek richt zich op bestaansonzekerheid, niet op bestaanszekerheid. Daarom is de waarde 10 van de variabele bestaanszekerheid afgetrokken. Hierdoor wordt de variabele gespiegeld, waarbij een hogere waarde op de variabele overeenkomt met meer bestaansonzekerheid. De uiteindelijke variabele heet: bestaansonzekerheid. Des te hoger de score bij een respondent op deze variabele, des te meer indicatoren wijzen op een bestaansonzekere situatie.

3.2.3 Statusangst

De variabele statusangst bestaat uit twee verschillende items. De vraagstelling was als volgt: Dit deel van het onderzoek gaat over uw financiële situatie en uw plaats in de maatschappij. Geef aan in hoeverre u het oneens of eens bent met de vraagstelling over uw positie in de maatschappij. Denk bij het beantwoorden van de vragen aan uw financiële situatie. Hierbij konden respondenten antwoorden van 1 tot en met 7. Daarbij stond 1 voor 'helemaal mee oneens' en 7 voor 'helemaal mee eens'. De twee stellingen waaruit deze schaalvariabele bestaat zijn: 'vanwege mijn financiële situatie voel ik mij afgewezen door de maatschappij' en 'vanwege mijn financiële situatie voel ik mij buitengesloten door de maatschappij'.

De vragen meten de mate waarin de respondent zijn financiële situatie gevoelens van afwijzing en buitensluiting door de maatschappij veroorzaakt. Dit houdt verband met zorgen over het voldoen aan de maatschappelijke normen voor succes en het behouden of verbeteren van de eigen sociale status, oftewel: statusangst (Lizardo, 2006; De Botton, 2004). De items samen hebben een Chronbach's Alpha van 0,965. Dit betekent dat de items sterk samenhangen en de schaal die deze items vormen betrouwbaar is.

Het gemiddelde van de som van de twee items is samengevoegd tot de variabele statusangst. De schaal van statusangst loopt van 1 tot en met 7. Hoe hoger de score van een respondent op deze variabele, hoe meer indicatoren wijzen op een situatie waarin de respondent statusangst ervaart.

3.2.4 Geslacht

De respondenten zijn gevraagd naar hun geslacht. Deze vraag kon beantwoord worden met 1 man; 2 vrouw; of 3 anders. Geen enkele respondent geeft aan tot de derde categorie te behoren. De codering van deze variabele is aangepast zodat het effect van geslacht makkelijker te interpreteren is. De variabele is gehercodeerd naar 0 'man' en 1 'vrouw'. De nieuwe variabele heet Geslacht.

3.2.5 Leeftijd

De respondenten zijn gevraagd naar hun leeftijd. De leeftijd is gevraagd in jaren.

3.2.6 Opleiding

De respondenten zijn gevraagd naar hun hoogst afgeronde opleiding. De antwoordcategorieën zijn opgedeeld in 6 categorieën die het CBS hanteert Dit zijn de categorieën: 1 basisonderwijs; 2 vmbo; 3 havo/vwo; 4 mbo; 5 hbo; 6 wo. Des te hoger de score bij een respondent op deze variabele, des te hoger de hoogst afgeronde opleiding van de respondent.

3.3 De analyse opzet

De hypothesen zullen worden getoetst aan de hand van verschillende lineaire regressiemodellen. Model 1a bestaat uit de afhankelijke variabele politiek vertrouwen en de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid. In model 2a wordt model 1a uitgebreid door de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau toevoegen. Door model 1a en 2a met elkaar te vergelijken, kan worden beoordeeld of het effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen verandert wanneer wordt gecontroleerd voor de controlevariabelen. De eerste hypothese *Bestaansonzekereren hebben minder vertrouwen in de politiek* wordt getoetst aan de hand van model 2a. Model 3b heeft als afhankelijke variabele de variabele statusangst, bestaansonzekerheid is in dit model wederom de onafhankelijke variabele. Door middel van dit model kan de relatie tussen de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid en de mediatie variabele statusangst worden getoetst. In model 4a wordt model 2a uitgebreid door de mediatie variabele statusangst toe te voegen. De tweede hypothese *Het positieve effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen wordt gedeeltelijk verklaard*

door *statusangst* wordt getoetst door naar de resultaten van model 4a te kijken. Als blijkt dat de helling van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen significant verschilt in model 2a ten opzichte van 4a kan er worden vastgesteld dat er een mediatie effect is.

Resultatenparagraaf

4. 1 Beschrijvende statistieken

4.1.1 Univariante statistieken

In deze paragraaf zullen de univariate statistieken van de variabelen, gebruikt in de regressieanalyse, besproken worden. Dit geeft inzicht in de verdeling van de variabelen. De univariate statistieken zijn weergegeven in tabel 1. In bijlage 1 worden de univariate statistieken verder uitgelicht, ook de SPSS-syntax en output kan in deze bijlage worden teruggevonden.

Allereerste blijkt uit tabel 1 dat de respondenten redelijk veel vertrouwen in de politiek hebben. Het gemiddelde van politiek vertrouwen is namelijk 5,86 ($SD=1,92$), dit is boven het middelpunt van de schaal die van 0 tot 10 loopt. De mediaan van politiek vertrouwen is 6,33, wat aangeeft dat meer dan de helft van de respondenten een score boven het midden van de schaal behaalt. Hieruit kan worden opgemaakt dat de meerderheid van de participanten redelijk veel vertrouwen heeft in de politiek.

Wat betreft bestaansonzekerheid hebben de participanten een gemiddelde score van 3,58 ($SD=1,17$). Dit duidt op een matige bezorgdheid over bestaanszekerheid bij de respondenten. Dit betekent dat de respondenten zich niet extreem onzeker voelen over hun bestaan, maar ook niet volledig zeker zijn. De spreiding van de data wordt weergegeven door de kwartielscores van 2,80 en 4,20, wat betekent dat 75% van de respondenten scores hadden die binnen dit bereik vielen. Geen enkele respondent heeft aangegeven totale bestaansonzekerheid te kennen. De maximale gemeten score is namelijk 8,8 terwijl volledige bestaansonzekerheid kon worden aangegeven met de score 10. Deze score is dus door niemand behaalt. Dit suggereert dat hoewel de meerderheid van de respondenten slechts matige bezorgdheid over bestaansonzekerheid heeft, er toch individuen zijn met aanzienlijk hogere niveaus van bezorgdheid.

Daarnaast kan aan de hand van tabel 1 worden afgelezen dat mensen weinig statusangstig zijn ($M=1,53$; $SD=1,13$). Opvallend is dat merendeel van de mensen zelfs zeer lage niveaus van statusangst ervaart. 75 % van de mensen geeft aan maar 1,5 punten statusangst te ervaren op een schaal van 7 ($Q3=1,5$). Er zijn wel mensen die de hoogste score op de schaal behalen, dit betekent dat zij dus wel volledig statusangstig zijn. Over het algemeen lijkt de rol van statusangst in mindere mate te spelen onder de respondenten in de dataset, in vergelijking met de andere variabelen, aangezien de meerderheid van de respondenten weinig tot geen angst over hun sociale status rapporteert.

De leeftijdsverdeling heeft een gemiddelde van 56,39 jaar ($SD=16,94$). De participanten zijn allemaal tussen de 19 en 91 jaar oud (Figuur 1). 50% van de respondenten geeft aan 59 jaar of ouder te zijn ($M=59$). Dit duidt op een oververtegenwoordiging van een oudere leeftijdsgroep in de steekproef.

Tot slot vertoont opleidingsniveau een variatie met een gemiddelde van 3,98 ($SD=1,45$) op een schaal van 1 (basisonderwijs) tot 6 (wetenschappelijk onderwijs). De kwartielwaarden van 3 (VMBO) en 5 (HBO) geven aan dat de respondenten verschillende onderwijsniveaus vertegenwoordigen.

Tabel 1: Univariate statistieken: gemiddelde (standaarddeviatie), minimum, kwartielen, maximum en totaal aantal respondenten ($n= 532$)

Variabelen	Gemiddelde (standaarddeviatie)	Min.	Q1	Mediaan	Q3	Max
<i>Politiekvertrouwen</i> *	5,87 (1,92)	0,00	5,00	6,33	7,00	10,00
<i>Bestaanszeker- heid</i> *	3,58 (1,17)	0,20	2,80	3,40	4,20	8,80
<i>Statusangst</i> *	1,53 (1,13)	1,00	1,00	1,00	1,50	7,00
<i>Geslacht</i> ** (0=man)	62,20% Man 37,80% Vrouw					
<i>Leeftijd</i>	56,39 (16,94)	19,00	44,00	59,00	69,00	91,00
<i>Opleidingsniveau</i> *	3,98 (1,45)	1,00	3,00	4,00	5,00	6,00

*Schaalvariabelen bestaande uit twee of meer Items ** De beschrijvende statistieken van categorische variabelen zijn in percentages

4.1.2 Bivariate statistieken

In deze paragraaf komen de bivariate statistieken aanbod. Deze statistieken bieden inzicht in de samenhang en interacties tussen de variabelen binnen het onderzoeksmodel. In bijlage 2 worden de bivariate statistieken verder uitgelicht, ook de SPSS-syntax en output kan in deze bijlage worden teruggevonden.

Tabel 2 verschaft inzicht in de correlaties tussen de continue en dummy variabelen, gebruikmakend van de Pearson's correlatiecoëfficiënten. Aan de hand van de bivariate resultaten kan worden opgemerkt dat naarmate mensen meer bestaanszekerheid ervaren het politieke vertrouwen lager is ($r=-0,303$; $p<0,05$).

Verder kan uit de tabel worden afgeleid dat naarmate mensen meer statusangst ervaren hebben mensen minder politiek vertrouwen ($r=-,199$; $p<0,05$). Ook de correlatie tussen statusangst en bestaansonzekerheid is positief ($r=,462$; $p<0,05$). Dit betekent dat wanneer mensen meer bestaansonzeker zijn zij ook meer last hebben van statusangst. Deze correlaties geven samen blijk van een potentiële mediatierol van statusangst. Een deel van de impact van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen zou mogelijk verklaard kunnen worden door de verhoogde statusangst die ontstaat als gevolg van bestaansonzekerheid.

Nu de volgt de bespreking van de correlaties tussen de controlevariabelen en afhankelijke en onafhankelijke variabelen. Uit tabel 2 blijkt dat oudere mensen geneigd zijn minder vertrouwen te hebben in de politiek ($r=-,119$; $p<0,05$). Verder hebben hoger opgeleide mensen minder vertrouwen in de politiek dan lager opgeleide mensen ($r=,234$; $p<0,05$). Er bestaat een negatieve correlatie tussen opleidingsniveau en bestaansonzekerheid ($r=-,180$; $p<0,05$). Dit betekent dat mensen met een hoger opleidingsniveau minder bestaansonzekerheid ervaren. Verder blijkt uit tabel 2 dat vrouwen meer bestaansonzeker zijn dan mannen. Er is namelijk een kleine maar significante correlatie tussen geslacht en bestaansonzekerheid dat hierop duidt ($r=,095$; $p<0,01$). Ook oudere mensen voelen zich enigszins meer bestaansonzeker dan jongere mensen dat doen ($r=,104$; $p<0,01$). De correlatie tussen statusangst en opleidingsniveau laat zien dat hoger opgeleide mensen minder statusangst ervaren ($r=-,117$; $p<0,05$).

Tabel 2: Correlatietabel met alle variabelen opgenomen de in modellen ($n=532$)

Variabelen	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Politiek vertrouwen	1					
2. Bestaansonzekerheid	-,303**	1				
3. Statusangst	-,199**	,462**	1			
4. Geslacht 0 man 1 vrouw	,046	,095*	,039	1		
5. Leeftijd	-,119**	,104*	-,004	-,066	1	
6. Opleiding	,234**	-,180**	-,117**	-0,16	-,249**	1

* significant bij $p<0,05$, ** significant bij $p<0,01$; tweezijdige toets

4.2 Model evaluatie

4.2.1 Modelfit

Er zijn vier regressiemodellen geschat om de twee hypothesen te toetsen. De eerste hypothese stelt dat mensen met bestaansonzekerheid minder vertrouwen hebben in de politiek. De tweede hypothese suggereert dat het positieve effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen deels verklaard wordt door statusangst. In tabel 3 zijn de verschillende coëfficiënten van de modellen weergegeven, daarbij worden in de tabel ook de F-change en adjusted R-squared gepresenteerd.

In model 1a wordt de afhankelijke variabele politiek vertrouwen opgenomen samen met de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid. Dit model heeft een adjusted R^2 van 0,090. Dit houdt in dat bestaansonzekerheid slechts 9,0% van de variatie in politiek vertrouwen verklaart. De F-waarde van het model is significant ($F = 53,515$; $p < 0,05$) wat betekent dit model met bestaansonzekerheid een betere voorspelling van politiek vertrouwen biedt dan een model zonder predictor.

In model 2a zijn de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau toegevoegd. Dit model laat een lichte verbetering zien in de model fit ten opzichte van het model zonder controlevariabelen ($R^2_{adj} = 0,126$; $F = 8,245$; $p < 0,01$).

Model 3b, waar statusangst de afhankelijke variabele is, toont een adjusted R^2 van 0,213. Dit geeft aan dat de combinatie van bestaansonzekerheid en controlevariabelen 21,3% van de variatie in statusangst verklaart ($F = 36,849$; $p < 0,01$).

Tenslotte biedt model 4a, het complete model met politiek vertrouwen als afhankelijke variabele en inclusief bestaansonzekerheid, statusangst en controlevariabelen, een adjusted R^2 van 0,128. Dit betekent dat 12,8% van de variatie in politiek vertrouwen verklaard wordt door dit model. Dit is een lichte verbetering is ten opzichte van model 2a. De F-waarde van model 4a suggereert dat het toevoegen van statusangst aan het model met bestaansonzekerheid en de controlevariabelen geen significante verbetering geeft in de voorspelling van politiek vertrouwen ($F = 2,39$; $p > 0,05$).

Op basis van de resultaten van de modelfit kan geconcludeerd worden dat de toevoeging van de controlevariabelen en de mediatorvariabele statusangst bijdragen aan de verklaring van variatie in politiek vertrouwen. Echter toont het complete model 4a geen significante verbetering vergeleken met de voorgaande modellen. Dit suggereert dat statusangst wellicht geen mediërende variabele is in de relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen.

4.2.2 modelassumpties

Het evalueren van het model omvat verschillende stappen, waaronder het controleren van de assumpties. De assumpties die besproken worden en waar het model aan moet voldoen zijn: lineair verband, homoscedasticiteit, normale verdeling van residuen, multicollineariteit en onafhankelijke waarnemingen. Het is belangrijk om de assumpties te controleren aangezien een schending van de assumpties zou betekenen dat de uitkomsten van dit onderzoek minder adequaat zijn dan wenselijk. In bijlage 3 zijn de assumpties van het model gecontroleerd. Er kan worden vastgesteld vastgesteld dat het model niet geheel voldoet aan de gestelde eisen voor de assumptie van het lineaire verband en de normale verdeling van de residuen. Om deze schending te compenseren zal voor de hypothese toetsing een strenger significantieniveau worden toegepast van $\alpha < 0,01$ in plaats van $\alpha < 0,05$. Dit aangescherpte criterium verkleint de kans op type 1 fouten wat de betrouwbaarheid van dit onderzoek ten goede komt. Daarnaast is het ook belangrijk om voorzichtiger te zijn met het trekken van uiteindelijke conclusies.

Verder zijn de verschillende variabelen ook geanalyseerd op mogelijke multicollineariteit. Er is sprake van multicollineariteit wanneer twee of meer variabelen in het model sterk met elkaar zijn gecorreleerd. Dit kan problemen veroorzaken bij het schatten van de effecten van individuele variabelen omdat dit het moeilijker maakt om de afzonderlijke bijdrage van de variabelen te onderscheiden. Uit de analyse in bijlage 3 kwamen geen resultaten naar voren die wijzen op multicollineariteit.

4.2.3 Uitbijters

Om de analyse te controleren op outliers zijn drempelwaarden berekend voor de gestandaardiseerde residuen, leverage waarden, Cook's distance, DFFIT en DFBETA's. In bijlage 3 worden de uitbijters uitgebreid besproken. Uit deze analyse komt naar voren dat er meerdere waarden zijn die worden gezien als waarden met een buitensporige score. Bovendien vallen verschillende respondenten op die op meerdere criteria als uitbijter worden bestempeld.

Er is opnieuw een analyse gedaan zonder deze respondenten om te controleren of de resultaten beïnvloed worden door de residuen. Uit de analyse blijkt dat de resultaten van de twee hypothesen zonder uitbijters weinig verschilden van de resultaten van de analyse met de uitbijters. Alleen de helling van statusangst in model 4a werd iets sterker maar was nog steeds niet significant. Aangezien deze helling in de volledige analyse ook niet significant is zou er met de nieuwe resultaten geen andere conclusie getrokken worden.

In de steekproef zitten weinig respondenten die hoog scoren op de variabelen bestaansonzekerheid en statusangst. Binnen de groep respondenten die bestempeld worden als uitbijters zijn er voornamelijk mensen die hoog scoren op deze variabelen. De hoge waarden worden binnen dit onderzoek als belangrijk

beschouwd omdat deze respondenten wel informatie geven over mensen die erg bestaanonzeker en of statusangstig zijn.

Omdat de analyse niet veel beter wordt zonder de uitbijters en omdat de uitbijters belangrijke informatie dekken in dit onderzoek is ervoor gekozen om geen respondenten te verwijderen.

4.3 Hypothesetoetsing

De hypothesen van het onderzoek kunnen worden geëvalueerd aan de hand van de resultaten van de regressieanalyse, die worden weergegeven in tabel 3. Verder worden in bijlage 2 alle resultaten van de regressieanalyse volledig weergegeven.

4.3.1 De invloed van Politiek vertrouwen op bestaanonzekerheid

De eerste hypothese stelt dat toenemende bestaanonzekerheid samengaat met afnemend politiek vertrouwen. Om deze hypothese te toetsen, wordt gekeken naar de resultaten van model 1a en model 2a in de regressieanalyse.

Uit model 1a komt naar voren dat, zonder te controleren voor andere variabelen, een toename van bestaanonzekerheid gepaard gaat met een daling van politiek vertrouwen ($b = -,496; p < 0,01$).

In model 2a worden de controlevariabelen toegevoegd. Ook in dit model is er nog steeds sprake van een significant effect van politiek vertrouwen op bestaanonzekerheid ($b = -0,448; p < 0,01$). De sterkte van het effect neemt in model 2a iets af, dit komt omdat opleidingsniveau een klein deel van het effect overneemt ($b = ,232; p < 0,01$). Meer hierover in paragraaf 4.3.3 controlevariabelen. Het effect van bestaanonzekerheid op politiek vertrouwen is tamelijk sterk. Model 2a impliceert dat het verschil in politiek vertrouwen tussen bestaanonzekere en bestaanszekere mensen maximaal 3,94 punten is ($8,8 * -0,448 = 3,9424$). Bestaanszekere mensen hebben minder politiek vertrouwen dit betekent dat de eerste hypothese wordt ondersteund.

4.3.2 Mediatie effect via statusangst

De tweede hypothese stelt dat het verband tussen de variabele politiek vertrouwen en bestaanonzekerheid deels wordt verklaard door de mediërende variabele statusangst. Om deze hypothese te toetsen wordt naar de resultaten van model 2a, 3b en 4a gekeken.

In model 3b wordt er getoetst of de controlevariabelen en bestaanonzekerheid, statusangst kunnen voorspellen. Uit de resultaten van dit model blijkt dat bestaanonzekere mensen meer statusangst ervaren ($b = 0,445; p < 0,01$). Bestaanszekere mensen scoren ten opzichte van bestaanszekere mensen gemiddeld

3,94 punten hoger op statusangst ($8,8 * 0,448 = 3,94$). Dit is een behoorlijk effect aangezien statusangst een schaal van 10 heeft.

Model 4a is het complete model met daarin de afhankelijke variabele politiek vertrouwen, bestaansonzekerheid als onafhankelijke variabele, de mediatie variabele statusangst en de controlevariabelen. Uit de resultaten blijkt dat statusangst een zeer zwak en niet significant effect heeft op politiek vertrouwen ($b = -0,07$, $p = 0,123$). Concreet scoren mensen met statusangst slechts 0,497 punten lager op politiek vertrouwen in vergelijking met mensen zonder statusangst ($7 * -0,071$). Wanneer de adjusted R^2 van model 2a (adjusted $R^2 = 0,126$) met model 4a (adjusted $R^2 = 0,128$) vergeleken worden, valt op dat het toevoegen van statusangst de adjusted R^2 amper stijgt. Dit betekent dat het toevoegen van statusangst aan het model nauwelijks bijdraagt aan de verklaring van politiek vertrouwen.

Het effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen verandert nauwelijks wanneer statusangst wordt toegevoegd in model 4a, vergeleken met model 2a. De helling van bestaansonzekerheid daalt licht van $b = -0,448$ ($p < 0,01$) in model 2a naar $b = -0,395$ ($p < 0,01$) in model 4a. In beide modellen blijft dit effect significant. Uit de betrouwbaarheidsintervallen (BHI's) in bijlage 2 blijkt dat de BHI's voor beide modellen grotendeels overlappen: model 2a $[-0,624; -0,272]$ en model 4a $[-0,592; -0,198]$. Dit betekent dat de schattingen van de effecten in beide modellen dicht bij elkaar liggen en dat de verschillen tussen de modellen klein zijn.

Uit deze resultaten kan geconcludeerd worden dat bestaansonzekerheid een goede voorspeller is van statusangst, aangezien mensen met meer bestaansonzekerheid meer statusangst ervaren. Er is echter geen sprake van een mediatie-effect, wat impliceert dat statusangst geen effect overneemt van bestaansonzekerheid ten opzichte van politiek vertrouwen. Het toevoegen van statusangst is niet relevant voor het verklaren van politiek vertrouwen. Dit betekent dat hoewel bestaansonzekerheid direct van invloed is op politiek vertrouwen, statusangst deze relatie niet medieert. Op basis van de resultaten uit de regressiemodellen kan er geconcludeerd worden dat er geen sterk bewijs is gevonden om hypothese 2 aan te nemen.

4.3.3 Controlevariabelen

In model 2a, 3b en 4a zijn de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau toegevoegd. De resultaten hiervan verschillen tussen model 2a en 4a niet veel van elkaar. Mannen en vrouwen scoren nagenoeg hetzelfde in beide modellen: vrouwen scoren ongeveer 0,28 punten hoger op politiek vertrouwen dan mannen ($b = 0,287$; $p > 0,05$) en ($b = 0,284$; $p > 0,05$).

Verder verschillen de resultaten van leeftijd niet tussen model 2a en 4a. Leeftijd heeft een zwak effect op politiek vertrouwen ($b = -,005$; $p > 0,05$). In de theorie paragraaf kwam naar voren dat er wisselende

uitkomsten zijn in onderzoek naar leeftijd en politiek vertrouwen. Er kan geconcludeerd worden dat leeftijd in dit onderzoek geen goede voorspeller is voor politiek vertrouwen.

Opleidingsniveau toont een significant positief effect in model 2a ($b = 0,232, p < 0,01$) en in model 4a ($b = 0,228, p < 0,01$). Dit laat zien dat hoger opgeleiden meer vertrouwen hebben in de politiek. Dit komt overeen met de claim in de theorie paragraaf dat mensen die een hoger opleidingsniveau hebben afgerond meer politiek vertrouwen hebben dan mensen met een lager opleidingsniveau (Bovens & Wille, 2008; Newton et al., 2018; Hooghe et al., 2015; Uslaner, 2008). In model 3b is statusangst de afhankelijke variabele. Waar opleidingsniveau in alle andere modellen een significant effect heeft op politiek vertrouwen is hier geen sprake van in model 3b. Mensen met een hoger opleidingsniveau ervaren dus niet meer statusangst ($b=-0,040, p=.0,210$.) Verder wordt in de theorie paragraaf besproken dat mensen met een hoger opleidingsniveau minder bestaansonzeker zijn (Kraaykamp et al., 2018). Dit wordt bevestigd door negatieve correlatie tussen opleidingsniveau en bestaansonzekerheid ($r=-,180; p<0,01$).

Zoals eerder benoemd in paragraaf 4.3.1 neemt de helling van bestaansonzekerheid in model 1a op politiek vertrouwen iets af zodra opleidingsniveau wordt toegevoegd in model 2a. De overlappende BHI's van bestaansonzekerheid in model 1a [-0,671; -0,320] en model 2a: [-0,624; -0,272] wijzen erop dat de schattingen van de effecten dicht bij elkaar liggen. De verschillen tussen de effecten in de modellen zijn dus erg klein wat betekend dat de invloed van opleidingsniveau op de relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen beperkt is.

Tabel 3: Resultaten van regressieanalyse

	Model 1a		Model 2a		Model 3b		Model 4a	
	B(SE)	p	B (SE)	p	b (SE)	p	b (SE)	p
Constante	7,645 (0,255)	<0,001	6.712 (0,478)	<0,001	,347 (0,268)	0,196	6,754 (0,478)	<0,001
Bestaansonzekerheid	-,496 (0,068)	<0,001	-,448 (0,068)	<0,001	,445 (0,038)	<0,001	-,395 (0,076)	<0,001
Statusangst						-	-,071 (0,078)	0,123
Geslacht (0=man)			,287 (0,162)	0,077	-,024 (0,091)	0,790	,284 (0,162)	0,080
Leeftijd			-,005 (0,005)	0,316	-,004 (0,003)	0,102	-,005 (0,005)	0,266
Opleidingsniveau			,232** (0,056)	<0,001	-,040 (0,030)	0,210	,228 (0,056)	<0,001
<i>R² adjusted</i>	,090		,126		,213		,128	
<i>F partieel</i>	53,515**		8,245**		36,849**		2,390	
<i>N</i>	532		532		532		532	

a: Afhankelijke variabele = politiekvertrouwen b: Afhankelijke variabele = statusangst ** significant bij $p < 0,01$

Conclusie en discussie

Dit onderzoek richtte zich op de relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen. Ook is er gekeken naar of statusangst de relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen verklaard. De volgende onderzoeksvraag stond centraal tijdens dit onderzoek: Hebben bestaansonzekerheid een lager politiek vertrouwen en in hoeverre kan dit verband verklaard worden door statusangst? Om antwoord te krijgen op deze vraag is er een regressieanalyse uitgevoerd. De resultaten van dit onderzoek zijn wisselend.

Uit dit onderzoek blijkt dat bestaansonzekerheid een negatieve invloed heeft op politiek vertrouwen; mensen die meer bestaansonzeker zijn, hebben minder politiek vertrouwen. Dit sluit aan bij eerder uitgevoerd onderzoek naar de relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen (Wroe, 2016). In de theorie paragraaf wordt verondersteld dat dit zou kunnen komen door het verschil in waarde focus tussen bestaansonzekerere mensen en de politiek (Inglehart, 2018). Dit verschil zorgt ervoor dat bestaansonzekerere mensen zich niet vertegenwoordigd voelen in de politiek, wat vervolgens leidt tot een verminderd politiek vertrouwen (Citrin, et al., 1975; Fisher, 2011).

Tegen de verwachtingen in is er geen bewijs gevonden dat statusangst een verklarende rol speelt in deze relatie. Hoewel bleek dat bestaansonzekerere mensen wel statusangst ervaren, draagt statusangst niet bij aan hun lagere politieke vertrouwen. Op basis van de argumentatie in de literatuur werd deze relatie wel verwacht. Hier werd verondersteld dat mensen met statusangst minder gegeneraliseerd vertrouwen hebben wat vervolgens negatieve invloed zou hebben op politiek vertrouwen (Warren, 1999). Dat er geen verklarend effect is gevonden, kan mogelijk komen door beperkingen van dit onderzoek.

Allereerst is er weinig spreiding in de data, met erg weinig respondenten die aangeven statusangst te ervaren en een groot aantal die aangeven helemaal geen statusangst te ervaren. Dit zou verklaard kunnen worden doordat er überhaupt weinig mensen in de populatie statusangstig zijn, waardoor er ook weinig mensen in de steekproef statusangst hebben. Een grotere steekproef zou ervoor kunnen zorgen dat er meer mensen met statusangst in de steekproef zitten, waardoor de statistische power van het onderzoek zal toenemen en er mogelijk wel een effect gevonden wordt.

Ook zou het meetinstrument van statusangst het gebrek aan spreiding in de dataset kunnen verklaren. Het zou zo kunnen zijn dat de itemschaal mogelijk niet gevoelig genoeg was om volledig representatief te zijn voor het hogere uiteinde van de variabele. Met andere woorden, de schaal kan de verschillende niveaus van statusangst niet goed onderscheiden omdat de schaal mogelijk te weinig variatie biedt om de hoogste niveaus van de statusangst goed te kunnen meten. Een gevoeliger meetinstrument voor statusangst zou er wellicht voor kunnen zorgen dat meer mensen zichzelf als statusangstig hadden aangemerkt. Statusangst heeft nu een schaal van 1 tot en met 7. Door deze schaal uit te breiden naar

bijvoorbeeld 1 tot en met 10 of 1 tot en met 20 kunnen de respondenten hun gevoelens met meer nuance aangeven.

Verder is het goed om in te gaan op de validiteit van het meetinstrument van statusangst. Tijdens dit onderzoek is gebruikgemaakt van het LISS Data Panel, waarbij bestaande items gehanteerd moesten worden zonder de mogelijkheid deze volledig aan te passen aan de specifieke eisen van het onderzoek. Bij het samenstellen van de variabelen moesten concessies worden gedaan, aangezien het niet mogelijk was om vragen te formuleren die perfect aansloten bij geformuleerde definities. De items die de variabele statusangst meten, zijn specifiek gericht op de financiële situatie en de gevoelens van afwijzing en buitensluiting die daaruit voortvloeien. Het ontbreekt aan vragen die bijvoorbeeld peilen naar de zorgen over het niet kunnen voldoen aan maatschappelijke normen van succes, de angst voor het dalen op de sociale ladder en het gevoel van minderwaardigheid dat hiermee gepaard gaat. Door dergelijke vragen toe te voegen, zou de meting van statusangst vollediger zijn en beter aansluiten bij de definitie. Het toevoegen van items die deze aspecten van de definitie wel meten zou zorgen voor een meer valide meetinstrument. Voor toekomstig onderzoek zou het nuttig kunnen zijn om andere data te gebruiken of om zelf data te verzamelen, zodat alle onderdelen van statusangst meegenomen kunnen worden in het onderzoek. Dit kan ervoor zorgen dat mensen zich beter kunnen herkennen in het begrip statusangst, omdat het niet alleen over het financiële aspect gaat.

De data die in dit onderzoek is gebruikt is verzameld in 2018. Dit Bachelor werkstuk is geschreven in 2024. De data dekt niet de informatie van de afgelopen jaren. Dit is belangrijk om te noemen omdat er recentelijk een verschuiving in het politieke landschap heeft plaats gevonden. Tijdens de laatste verkiezingen in december 2023 werd de PVV met 37 zetels de grootste partij tijdens de tweede Kamerverkiezingen. Dit terwijl de partij bij de vorige verkiezingen 17 zetels behaalde. GroenLinks-PvdA en de VVD volgden met 25 en 24 zetels, en daarna kwam de NSC met 20 zetels. De grootste verliezer van de verkiezingen was de D66 die van 24 zetels naar 9 daalde. Na jaren van een meer progressief links kabinet gaan nu meer conservatief rechtse partijen de kabinetsformatie vormen (*Kabinetten 1945-heden*, z.d.). Deze formatie bestaat uit de partijen PVV, VVD, BBB en NSC. Op 16 mei 2024 is het nieuwe coalitieakkoord gepresenteerd (NOS, 2024). Ondanks dat dit akkoord enkel de hoofdlijnen bespreekt, wordt duidelijk dat het zich richt op bestaanszekerheid, koopkracht, het tegengaan van asiel en migratie, en betere huisvesting (NOS, 2024). Eerder werd in de theorieparagraaf beargumenteerd dat bestaansonzekere mensen primaire waarden aanhangen. En dat het lage politieke vertrouwen verklaard kan worden doordat deze waarden van bestaansonzekere mensen niet overeenkomen met de politieke focus op secundaire waarden zoals gendergelijkheid en milieubescherming. Deze mismatch leidt tot een gevoel van vervreemding en gebrek aan vertegenwoordiging, wat resulteert in een daling van het politieke vertrouwen. Aangezien het nieuwe kabinet meer aandacht besteedt aan primaire thema's die overeenkomen met de primaire waarden van

bestaansonzekere mensen. Valt te verwachten dat bestaansonzekereren zich beter vertegenwoordigd voelen door het nieuwe kabinet. Dit zou kunnen leiden tot minder vervreemding en een beter gevoel van vertegenwoordiging voor bestaansonzekere mensen in de politiek, waardoor het politieke vertrouwen binnen deze groep zou toenemen. Het is interessant om in vervolgonderzoek dit te onderzoeken omdat het inzicht kan geven in hoe veranderingen in het politieke landschap en beleidsprioriteiten politiek vertrouwen kunnen beïnvloeden, vooral bij groepen die worstelen met bestaansonzekerheid.

Literatuurlijst

- Akaeda, N., & Schöneck, N. M. (2022). Socio-economic insecurity perceptions and their societal determinants: Europe in the aftermath of the Great Recession. *European Societies*, 24 (3), 310-332. <https://doi.org/10.1080/14616696.2022.2043406>
- Alesina, A., & Wacziarg, R. (2000). The economics of civic trust. In S. J. Pharr & R. D. Putnam (Eds.), *Disaffected democracies: What's troubling the trilateral countries?* (pp. 149-170). Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9780691186849-011>
- Bovens, M., & Wille, A. (2008). Deciphering the Dutch drop: Ten explanations for decreasing political trust in the Netherlands. *International Review of Administrative Sciences*, 74 (2), 283-305. <https://doi.org/10.1177/0020852308091135>
- Bovens, M., & Wille, A. C. (2011). Politiek vertrouwen in Nederland: Tijdelijke dip of definitieve daling? In R. Andeweg & J. Thomassen (Eds.), *Democratie Doorgelicht: Het functioneren van de Nederlandse democratie* (pp. 21–43). Leiden University Press.
- Catalano, R. (1991). The health effects of economic insecurity. *American Journal of Public Health*, 81, 1148-1152. <https://doi.org/10.2105/AJPH.81.9.1148>
- Centerdata. (2022, 5 september). *LISS panel - Centerdata NL*. Centerdata NL. <https://www.centerdata.nl/liss-panel>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, 8 mei). Minste vertrouwen in Tweede Kamer in 10 jaar tijd. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/19/minste-vertrouwen-in-tweede-kamer-in-10-jaar-tijd>
- Christensen, T., & Lægreid, P. (2005). Trust in Government: The Relative Importance of Service Satisfaction, Political Factors, and Demography. *Public Performance & Management Review*, 28, 487-511. <https://doi.org/10.1080/15309576.2005.11051848>
- Citrin, J., McClosky, H., Shanks, J. M., & Sniderman, P. M. (1975). Personal and Political Sources of Political Alienation. *British Journal Of Political Science*, 5(1), 1–31. <https://doi.org/10.1017/s0007123400008024>
- De Botton, A. (2004). *Status Anxiety*. Random House Inc.
- Easton, D. (1965). *A System Analysis of Political Life*. Wiley.
- Hamamura, T. (2012). Social class predicts generalized trust but only in wealthy societies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43, 498–509. <https://doi.org/10.1177/0022022111399649>
- How it works - LISS panel*. (2023, 13 november). LISS Panel. <https://www.lissdata.nl/how-it-works>
- Hooghe, M., Dassonneville, R., & Marien, S. (2015). The impact of education on the development of political trust: Results from a five-year panel study among late adolescents and young adults in Belgium. *Political Studies*, 63 (1), 123-141. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12102>

- Fischer, J.A.V. (2011). Living under the 'right' government: Does political ideology matter to trust in political institutions? An analysis for OECD countries. *Munich Personal RePEc Archive*. Retrieved from <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/33344/>
- Igarashi, T., & Hirashima, T. (2021). Generalized trust and social selection process. *Frontiers in Communication*, 6, 667082. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.667082>
- Inglehart, R. F. (2018). *Cultural Evolution*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108613880>
- Jensen, M. (2006). Should we stay or should we go? Accountability, status anxiety, and client defections. *Administrative Science Quarterly*, 51, 97–128. <https://doi.org/10.2189/asqu.51.1.9>
- Kabinetten 1945-heden*. (z.d.). Parlement.com. https://www.parlement.com/id/vh8lnhrp1x03/kabinetten_1945_heden
- Keele, L. (2007). Social capital and the dynamics of trust in government. *American Journal of Political Science*, 51 (2), 241-254. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00248.x>
- Kraaykamp, G., André, S., & Meuleman, R. (2018). Opleiding als scheidslijn. In *Een (on)gezonde leefstijl*. <https://digitaal.scp.nl/leefstijl/opleiding-als-scheidslijn>
- Lambert, S. J., Henly, J. R., & Kim, J. (2019). Precarious Work Schedules as a Source of Economic Insecurity and Institutional Distrust. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 5 (4), 218. <https://doi.org/10.7758/rsf.2019.5.4.08>
- Lizardo, O. (2006). How Cultural Tastes Shape Personal Networks. *American Sociological Review*, 71 (5), 778–807. <https://doi.org/10.1177/000312240607100504>
- LISS Panel. (2022). Centerdata, Tilburg University. <https://www.lissdata.nl/>
- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2019, 21 augustus). *Klimaatakkoord*. Publicatie | Klimaatakkoord. <https://www.klimaatakkoord.nl/documenten/publicaties/2019/06/28/klimaatakkoord>
- Newton, K., Stolle, D., & Zmerli, S. (2018). Social and political trust. In E. M. Uslaner (Ed.), *The Oxford handbook of social and political trust* (pp. 37-56). Oxford University Press. [10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.20](https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.20)
- NOS. (2022, 20 september). *Enquête: vertrouwen in de politiek is enorm laag*. <https://nos.nl/collectie/13915/artikel/2445243-enquete-vertrouwen-in-de-politiek-is-enorm-laag>
- NOS. (2024, 16 mei). *Dit zijn de belangrijke plannen en voornemens uit het coalitieakkoord*. <https://nos.nl/collectie/13962/artikel/2520651-dit-zijn-de-belangrijke-plannen-en-voornemens-uit-het-coalitieakkoord>

- Raghunathan, R., & Pham, M. T. (1999). All negative moods are not equal: Motivational influences of anxiety and sadness on decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 79(1), 56–77. <https://doi.org/10.1006/obhd.1999.2838>
- Rohde, N., Tang, K., Osberg, L., & Rao, P. (2016). The effect of economic insecurity on mental health: Recent evidence from Australian panel data. *Social Science & Medicine*, 151, 250–258. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.12.014>
- Rosanvallon, P. (2008). *Counter-Democracy, Politics in an Age of Distrust*. Cambridge University Press.
- Scheidegger, R., & Staerklé, C. (2011). Political Trust and Distrust in Switzerland: A Normative Analysis. *Swiss Political Science Review*, 17 (2), 164–187. <https://doi.org/10.1111/j.1662-6370.2011.02010.x>
- Scherpenzeel, A. (2009, januari). Start of the LISS panel: Sample and recruitment of a probabilitybased internet panel (Nr. 1). https://www.lissdata.nl/sites/default/files/bestanden/Sample_and_Recruitment.pdf
- Sironi, E., & Wolff, A. N. (2021). Estimating the impact of social isolation on subjective health in Europe. *Quality & Quantity*, 55, 2087–2102. <https://doi.org/10.1007/s11135-021-01097-8>
- Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J. P. (2009). Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress.
- Thompson, T., Rodebaugh, T. L., Bessaha, M. L., & Sabbath, E. L. (2020). The Association Between Social Isolation and Health: An Analysis of Parent–Adolescent Dyads from the Family.
- Tiemeijer, W. L. (2008). *Wat 93,7 procent van de Nederlanders moet weten over opiniepeilingen*. Amsterdam University Press.
- Uslaner, E. M. (2008). Trust as a moral value. In E. M. Uslaner (Ed.), *The handbook of social capital* (pp. 101-121). Oxford University Press. https://www.researchgate.net/publication/237268768_Trust_as_a_Moral_Value
- Van de Walle, S., & Kampen, J. K. (2004). Social Mood as Determinant for Consumer Confidence and Political Trust. In *Tijdschrift Voor Economie en Management: Vol. XLIX* (Nummer 3). <https://core.ac.uk/download/pdf/6529449.pdf>
- Van Mulligen, P. H. (2021, 21 september). [Tweet]. Twitter. Geraadpleegd op 22 maart 2024, van <https://twitter.com/phvmulligen/status/1572506646932496384>
- Vrouwenquotum en de wet ingroeiquotum en streefcijfers*. (z.d.). www.ser.nl. <https://www.ser.nl/nl/thema/diversiteitsportaal/vrouwenquotum#:~:text=De%20wet%20ingroeiquotum%20en%20streefcijfers%20wordt%20ook%20wel%20'vrouwenquotum'%20genoemd,van%200commissarissen%20van%20beursgenoteerde%20bedrijven.>
- Warren, M. E. (1999). *Democracy and Trust*. Cambridge University Press.

- Wroe, A. (2016). Economic Insecurity and Political Trust in the United States. *American Politics Research*, 44(1), 131-163. <https://doi.org/10.1177/1532673X15597745>
- Yamagishi, T., & Yamagishi, M. (1994). Trust and Commitment in the United States and Japan. *Motivation and Emotion*, 18, 129–166. <https://doi.org/10.1007/bf02249397>
- Yamagishi, T., & Yamagishi, M. (1994). Trust and Commitment in the United States and Japan. *Motivation and Emotion*, 18, 129–166. <https://doi.org/10.1007/bf02249397>

Bijlage 1: Operationalisatie van de variabelen

In deze bijlage staan alle descriptieve statistieken van de variabelen weergegeven en de eventuele bewerkingen van de oorspronkelijke variabelen die gebruikt zijn bij de lineaire regressieanalyse.

Er is een noodzakelijke selectie gemaakt uit de steekproef van de LISS Core Study. Eerst is er geselecteerd op alleen de vragenlijsten die zijn gebruikt tijdens dit onderzoek. Vervolgens is er een filter toegepast die alleen de huishoudhoofden selecteerde zodat de onafhankelijkheid van de steekproef gewaarborgd kon worden. En tot slotte zijn alle respondenten met ontbrekende antwoorden uit de dataset gehaald. Op deze manier zijn alleen respondenten meegenomen die geen item non-respons bevatten. Dit houdt in dat elke respondent een geldig antwoord op elke item (vraag), moet hebben ingevuld. Indien dit niet het geval is voor één van de items is de respondent niet meegenomen in de steekproef.

Uiteindelijk is er een steekproef tot stand gekomen zonder missende waarde met een steekproef grootte van : N = 532. De operationalisatie van de variabelen en de toegepaste filters is hieronder weergegeven.

*Filters.

*multivariate missing data analyse.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Politiekvertrouwen

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid Statusangst geslacht leeftijd oplcat

/SAVE RESID.

EXECUTE.

*huishoudhoofd en missing value.

RECODE RES_1 (SYSMIS=0) (ELSE=1) INTO obs.

EXECUTE.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1 & ci18k_m > 0 & og18a_m > 0 & cv19k_m1 > 0) & (obs = 1).


```
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 & ci18k_m > 0 & og18a_m > 0 & cv19k_m1 > 0 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

1.1 Politiek vertrouwen

Oorspronkelijke variabele

Politiek vertrouwen wordt gemeten doormiddel van de uitkomsten van drie indicatoren. Deze indicatoren meten in hoeverre de respondenten vertrouwen hebben in politieke instituties, de Nederlandse regering (cv19k014), Nederlands parlement (cv19k014) en Het rechtstelsel (cv19k015). De indicatoren zijn onderzocht met de vraag: Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoeveel vertrouwen u persoonlijk hebt in elk van de volgende instellingen? 0 = helemaal geen vertrouwen en 10 is volledig vertrouwen. Hieronder staan de univariate statistieken van de items weergegeven.

Syntax

*Univariate statistieken - oorspronkelijke items politiek vertrouwen.

```
FREQUENCIES VARIABLES=cv19k013 cv19k014 cv19k015
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW  
KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics							
		cv19k013 Confidence: Dutch government	cv19k014 Confidence: Dutch parliament	cv19k015 Confidence: the legal system			
N	Valid	532	531	529			
	Missing	0	1	3			
Mean		5.52	5.65	6.46			
Median		6.00	6.00	7.00			
Std. Deviation		2.141	2.075	2.098			
Skewness		-.882	-1.019	-1.044			
Std. Error of Skewness		.106	.106	.106			
Kurtosis		.201	.678	.753			
Std. Error of Kurtosis		.211	.212	.212			
Minimum		0	0	0			
Maximum		10	10	10			
Percentiles	25	4.25	5.00	5.00			
	50	6.00	6.00	7.00			
	75	7.00	7.00	8.00			

cv19k013 Confidence: Dutch government					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 no confidence at all	21	3.9	3.9	3.9
	1	12	2.3	2.3	6.2
	2	29	5.5	5.5	11.7
	3	33	6.2	6.2	17.9
	4	38	7.1	7.1	25.0
	5	79	14.8	14.8	39.8
	6	113	21.2	21.2	61.1
	7	125	23.5	23.5	84.6
	8	72	13.5	13.5	98.1
	9	9	1.7	1.7	99.8
	10 full confidence	1	.2	.2	100.0
	Total	532	100.0	100.0	

cv19k014 Confidence: Dutch parliament					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 no confidence at all	20	3.8	3.8	3.8
	1	14	2.6	2.6	6.4
	2	15	2.8	2.8	9.2
	3	35	6.6	6.6	15.8
	4	28	5.3	5.3	21.1
	5	86	16.2	16.2	37.3
	6	114	21.4	21.5	58.8
	7	140	26.3	26.4	85.1
	8	68	12.8	12.8	97.9
	9	9	1.7	1.7	99.6
	10 full confidence	2	.4	.4	100.0
	Total	531	99.8	100.0	
Missing	999 I dont know	1	.2		
Total		532	100.0		

cv19k015 Confidence: the legal system					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 no confidence at all	9	1.7	1.7	1.7
	1	8	1.5	1.5	3.2
	2	15	2.8	2.8	6.0
	3	29	5.5	5.5	11.5
	4	24	4.5	4.5	16.1
	5	54	10.2	10.2	26.3
	6	67	12.6	12.7	38.9
	7	128	24.1	24.2	63.1
	8	136	25.6	25.7	88.8
	9	51	9.6	9.6	98.5
	10 full confidence	8	1.5	1.5	100.0
	Total	529	99.4	100.0	
Missing	999 I dont know	3	.6		
Total		532	100.0		

Bewerking

Bij deze drie items hebben geen statistische bewerkingen plaatsgevonden. Het gemiddelde van de drie items is samengevoegd tot één variabele: Politiek vertrouwen.

Syntax bewerking

*maken variabele politiek vertrouwen.

COMPUTE Politiekvertrouwen=MEAN(cv19k013,cv19k014,cv19k015).

EXECUTE.

Samengestelde variabele

De nieuwe samengestelde variabele kent een schaalscore van 0-10. Score 0 impliceert hier dat de respondent een laag politiek vertrouwen heeft en score 10 dat de respondent een hoog politiek vertrouwen heeft. Des te hoger de score des te meer politiek vertrouwen de respondent ervaart.

De spreiding van de variabele politiek vertrouwen toont aan dat deze afwijkt van de normaalverdeling, met een linkse scheefheid. Dit wijst erop dat een groot deel van de respondenten vertrouwen in de politiek heeft, gezien de hoge scores aan de rechterkant van de spreiding. Dit wordt bevestigd door de mediaan, 50 procent van de respondenten scoort een 6.3 of lager. Dit is relatief hoog op een schaal van 0 tot 10 wat opnieuw aantoont dat er meer personen neigen naar een hoger politiek vertrouwen dan lager politiek vertrouwen. Verder is er een uitgesproken 'staart' aan de linkerkant van de verdeling die de respondenten vertegenwoordigt met een lager politiek vertrouwen.

Tenslotte de betrouwbaarheid van de items onderling. De interne consistentie tussen de drie items is ruim en groot genoeg gebleken aan de hand van de Cronbach's alpha ($\alpha=.895$). Doormiddel van de Cronbach's alpha if item deleted kan de impact van de items afzonderlijk op de totale schaal beoordeeld worden. Hieruit blijkt dat de Cronbach's alpha if item deleted voor de items Nederlandse overheid en Nederlands parlement lager uitvallen dan voor de Cronbach's alpha. Dit betekent dat deze items bijdragen aan de interne consistentie van de schaal. Dit geldt niet voor het item vertrouwen in legal system. Verwijdering van dit item zou de Cronbach's alpha verhogen naar .951. Dit suggereert dat dit item mogelijk minder goed past binnen de schaal en dat de interne consistentie van de schaal zou verbeteren als dit item verwijderd wordt. Toch is het belangrijk om dit item te behouden omdat het bijdraagt aan een volledige weergave van de definitie van politiek vertrouwen zoals in dit onderzoek is vastgesteld. Daarbij blijft de Cronbach's alpha nog steeds hoog wanneer dit item wel deel uitmaakt van de variabele.

Syntax

*cronbach alpha - politiek vertrouwen.

RELIABILITY

```
/VARIABLES=cv19k013 cv19k014 cv19k015
```

```
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
```

```
/MODEL=ALPHA
```

```
/STATISTICS=SCALE
```

```
/SUMMARY=TOTAL.
```

*univariate statistieken - politiek vertrouwen.

FREQUENCIES VARIABLES=Politiekvertrouwen

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW
KURTOSIS SEKURT

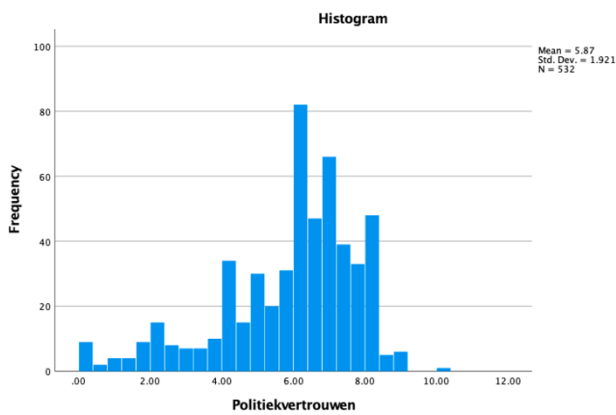
/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

Statistics

Politiekvertrouwen		
N	Valid	532
	Missing	0
Mean		5.8687
Median		6.3333
Std. Deviation		1.92139
Skewness		-1.025
Std. Error of Skewness		.106
Kurtosis		.713
Std. Error of Kurtosis		.211
Minimum		.00
Maximum		10.00
Percentiles	25	5.0000
	50	6.3333
	75	7.0000

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
cv19k013 Confidence: Dutch government	12.13	14.714	.826	.822
cv19k014 Confidence: Dutch parliament	11.99	14.499	.893	.764
cv19k015 Confidence: the legal system	11.20	16.800	.674	.951

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.895	3

1.2 Bestaansonzekerheid

Oorspronkelijke variabele

De variabele bestaansonzekerheid bestaat uit vijf items die de aspecten van bestaansonzekerheid meten. De items meten 1. De schatting van de verhouding tussen toekomstige uitgaven en inkomsten van de respondenten 2. Of de verwachte toekomstige financiële situatie verbeterd of verslechtert het komende jaar) 3. Of de respondent moeilijk of makkelijk kan rondkomen 4. Of de financiële situatie ten opzichte van het jaar daarvoor verbeterd of verslechterd is 5. Hoe tevreden iemand is over de financiële situatie. Hieronder staan de univariate statistieken van de vijf items afzonderlijk.

Syntax

* univariate statistieken - oorspronkelijke items bestaansonzekerheid.

FREQUENCIES VARIABLES=ci18k243 ci18k244 ci18k261 ci18k258 ci18k006

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW
KURTOSIS SEKURT

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

ci18k243 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, whether your financial situation has gotten better or worse compared to one year ago?					ci18k244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 much worse	1	.2	.2	.2	Valid	0 very hard	6	1.1	1.1
	1 1	5	.9	.9	1.1		1 1	7	1.3	2.4
	2 2	4	.8	.8	1.9		2 2	3	.6	3.0
	3 3	16	3.0	3.0	4.9		3 3	17	3.2	6.2
	4 4	54	10.2	10.2	15.0		4 4	33	6.2	12.4
	5 5	209	39.3	39.3	54.3		5 5	49	9.2	21.6
	6 6	119	22.4	22.4	76.7		6 6	64	12.0	33.6
	7 7	80	15.0	15.0	91.7		7 7	136	25.6	59.2
	8 8	30	5.6	5.6	97.4		8 8	130	24.4	83.6
	9 9	8	1.5	1.5	98.9		9 9	41	7.7	91.4
	10 much better	6	1.1	1.1	100.0		10 very easy	46	8.6	100.0
	Total	532	100.0	100.0			Total	532	100.0	100.0

ci18k261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 will get much better	13	2.4	2.4	2.4
	2 will get slightly better	104	19.5	19.5	22.0
	3 will remain more or less the same	325	61.1	61.1	83.1
	4 will get a bit worse	82	15.4	15.4	98.5
	5 will get a lot worse	8	1.5	1.5	100.0
	Total	532	100.0	100.0	

ci18k258 Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 much higher than the income	17	3.2	3.2	3.2
	2 higher than the income	49	9.2	9.2	12.4
	3 approximately equal to the income	254	47.7	47.7	60.2
	4 lower than the income	180	33.8	33.8	94.0
	5 much lower than the income	32	6.0	6.0	100.0
	Total	532	100.0	100.0	

ci18k006 How satisfied are you with your financial situation?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 not at all satisfied	5	.9	.9	.9
	1 1	2	.4	.4	1.3
	2 2	8	1.5	1.5	2.8
	3 3	17	3.2	3.2	6.0
	4 4	15	2.8	2.8	8.8
	5 5	33	6.2	6.2	15.0
	6 6	70	13.2	13.2	28.2
	7 7	171	32.1	32.1	60.3
	8 8	145	27.3	27.3	87.6
	9 9	48	9.0	9.0	96.6
	10 entirely satisfied	18	3.4	3.4	100.0
	Total	532	100.0	100.0	

Bewerkingen

De schaal van item ci18k261 is gespiegeld. Dit zodat de alle schaalvariabelen de richting van de vraagstelling dezelfde kant op hebben staan. Dit item heeft de volgende naam gekregen: ci18k261_omkeren. Daarnaast zijn de schalen van twee items (ci18k26_omkeren en ci18k258) met een schaal van vijf opgehoogd naar een schaal van 10 door te vermenigvuldigen met twee. Dit zorgt ervoor dat alle schalen dezelfde range van 1 tot 10 hebben. De nieuwe namen van deze schalen zijn ci18k261_omkeren_schaal en ci18k258_schaal. Een hogere score op de items staat nu voor meer bestaanszekerheid. Omdat dit onderzoek gericht is op bestaansonzeker mensen wordt de waarde 10 van alle waarden op de schaal van bestaanszekerheid afgetrokken, dit resulteert in de uiteindelijke variabele bestaansonzekerheid. Des te hoger de score bij een respondent op deze variabele, des te meer indicatoren wijzen op een bestaansonzekere situatie.

Syntax bewerking

*Bestaansonzekerheid hercoderen variabelen.

RECODE ci18k261 (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1) INTO ci18k261_omkeren.

EXECUTE.

```

COMPUTE ci18k261_omkeren_schaal=ci18k261_omkeren * 2.
EXECUTE.
COMPUTE ci18k258_schaal=ci18k258 * 2.
EXECUTE.

*variabele bestaanszekerheid maken.
COMPUTE Bestaanszekerheid=(ci18k258_schaal + ci18k261_omkeren_schaal + ci18k006 + ci18k244
+
  ci18k243) / 5.
EXECUTE.
COMPUTE Bestaansonzekerheid= 10 - Bestaanszekerheid.
EXECUTE.

*frequentie verdelingen tussen variabelen.
FREQUENCIES VARIABLES=ci18k261_omkeren ci18k261_omkeren_schaal ci18k258_schaal
Bestaanszekerheid
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
  /ORDER=ANALYSIS.

```

Output

Statistics					ci18k261_omkeren_schaal						
		ci18k261_omkeren	ci18k261_omkeren_schaal	ci18k258_schaal	Bestaanszekerheid		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
N	Valid	532	532	532	532	Valid	2.00	8	1.5	1.5	
	Missing	0	0	0	0		4.00	82	15.4	15.4	16.9
Mean		3.0602	6.1203	6.6053	6.4162		6.00	325	61.1	61.1	78.0
Std. Deviation		.71053	1.42106	1.68359	1.17409		8.00	104	19.5	19.5	97.6
Minimum		1.00	2.00	2.00	1.20		10.00	13	2.4	2.4	100.0
Maximum		5.00	10.00	10.00	9.80	Total		532	100.0	100.0	
Percentiles	25	3.0000	6.0000	6.0000	5.8000						
	50	3.0000	6.0000	6.0000	6.6000						
	75	3.0000	6.0000	8.0000	7.2000						

ci18k261_omkeren					ci18k258_schaal					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	1.00	8	1.5	1.5	1.5	Valid	2.00	17	3.2	3.2
	2.00	82	15.4	15.4	16.9		4.00	49	9.2	12.4
	3.00	325	61.1	61.1	78.0		6.00	254	47.7	60.2
	4.00	104	19.5	19.5	97.6		8.00	180	33.8	94.0
	5.00	13	2.4	2.4	100.0		10.00	32	6.0	100.0
	Total	532	100.0	100.0		Total	532	100.0	100.0	

Bestaanszekerheid

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1.20	1	.2	.2	.2
2.00	1	.2	.2	.4
2.40	1	.2	.2	.6
2.60	1	.2	.2	.8
3.00	3	.6	.6	1.3
3.20	2	.4	.4	1.7
3.40	2	.4	.4	2.1
3.60	3	.6	.6	2.6
3.80	4	.8	.8	3.4
4.00	7	1.3	1.3	4.7
4.20	7	1.3	1.3	6.0
4.40	4	.8	.8	6.8
4.60	10	1.9	1.9	8.6
4.80	10	1.9	1.9	10.5
5.00	10	1.9	1.9	12.4
5.20	12	2.3	2.3	14.7
5.40	14	2.6	2.6	17.3
5.60	19	3.6	3.6	20.9
5.80	34	6.4	6.4	27.3
6.00	24	4.5	4.5	31.8
6.20	44	8.3	8.3	40.0
6.40	37	7.0	7.0	47.0
6.60	54	10.2	10.2	57.1
6.80	48	9.0	9.0	66.2
7.00	43	8.1	8.1	74.2
7.20	31	5.8	5.8	80.1
7.40	24	4.5	4.5	84.6
7.60	21	3.9	3.9	88.5
7.80	20	3.8	3.8	92.3
8.00	13	2.4	2.4	94.7
8.20	11	2.1	2.1	96.8
8.40	5	.9	.9	97.7
8.60	7	1.3	1.3	99.1
8.80	1	.2	.2	99.2
9.00	2	.4	.4	99.6
9.60	1	.2	.2	99.8
9.80	1	.2	.2	100.0
Total	532	100.0	100.0	

Samengestelde variabelen

Een Cronbach's alpha van 0,738 duidt op een acceptabele interne consistentie van de items in een schaal. Het getal geeft aan hoe nauw de set van items samenhangt. Uit de Cronbach's alpha if item deleted blijkt dat vier van de vijf items bijdragen aan de betrouwbaarheid van de schaal. Voor item Ci18k261 geldt dat

het niet meenemen van deze item zou gelden voor een stijging in de alpha naar 0,817. Toch is het belangrijk om dit item te behouden omdat het bijdraagt aan een volledige weergave van de definitie van bestaansonzekerheid. Daarbij blijft de Crohnbach's alpha nog steeds hoog, ook wanneer dit item wel deel uitmaakt van de variabele.

Op basis van de gegevens van de variabele die bestaanszekerheid meet, blijkt dat de helft van de respondenten een score heeft die lager is dan 3,4 ondanks dat de schaal loopt van 0 tot 10. Dit duidt erop dat een substantieel deel van de respondenten zich niet zorgen maakt over hun bestaanszekerheid. De verdeling van de scores in het histogram is sterk gepiekt, wat wijst op een concentratie van antwoorden rond een specifieke waarde, en heeft lange staarten aan beide uiteinden, wat de aanwezigheid aangeeft van respondenten met extreem lage en hoge scores. Slechts 25% van de respondenten heeft een score hoger dan 4,2, wat erop wijst dat de aanwezigheid van bestaansonzekerheid in de steekproef laag is. Bovendien is de maximum score op bestaansonzekerheid 8,8. Dit houdt in dat geen enkele respondent de maximale score van 10 heeft bereikt op alle drie de items.

Syntax

*Crohnbach alva bestaansonzekerheid.

RELIABILITY

```
/VARIABLES=ci18k243 ci18k244 ci18k261 ci18k258 ci18k006 ci18k243
```

```
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
```

```
/MODEL=ALPHA
```

```
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE
```

```
/SUMMARY=TOTAL.
```

*univariate statistieken samengestelde variabele - bestaansonzekerheid.

FREQUENCIES VARIABLES=Bestaansonzekerheid

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW
```

KURTOSIS SEKURT

```
/HISTOGRAM
```

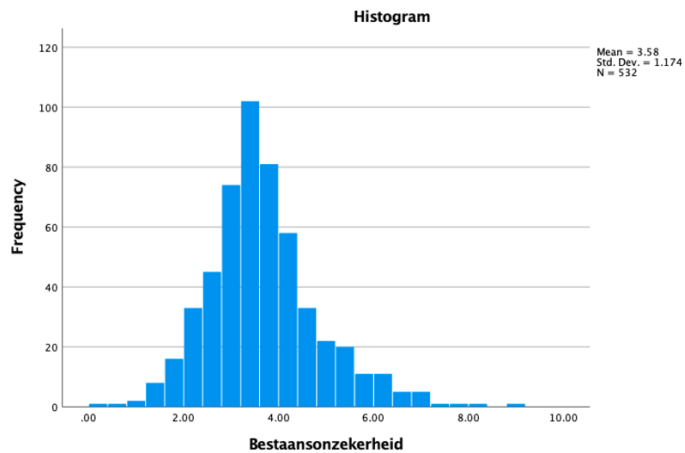
```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

Bestaansonzekerheid		
N	Valid	532
	Missing	0
Mean		3.5838
Median		3.4000
Std. Deviation		1.17409
Skewness		.748
Std. Error of Skewness		.106
Kurtosis		1.436
Std. Error of Kurtosis		.211
Minimum		.20
Maximum		8.80
Percentiles	25	2.8000
	50	3.4000
	75	4.2000

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ci18k243 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, whether your financial situation has gotten better or worse compared to one year ago?	25.60	21.574	.644	.652
ci18k244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income?	24.32	16.392	.714	.618
ci18k261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months?	28.24	34.121	-.309	.817
ci18k258 Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:	27.87	27.926	.385	.730
ci18k006 How satisfied are you with your financial situation?	24.25	18.996	.657	.640

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.738	6

1.3 Statusangst

Oorspronkelijke variabele

De variabele statusangst wordt gemeten aan de hand van de uitkomsten van twee verschillende items. De twee items vragen respondenten of zij zich afgewezen en of buitengesloten voelen in de maatschappij vanwege hun financiële situatie. Hieronder staan de univariate statistieken van de twee items afzonderlijk.

Syntax

*univariate statistieken oorspronkelijke items - statusangst.

FREQUENCIES VARIABLES=og18a041 og18a042

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW
KURTOSIS SEKURT

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

Statistics

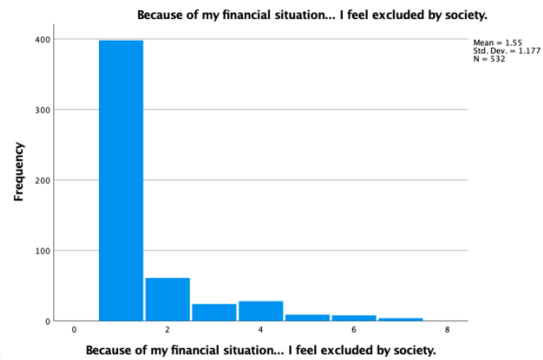
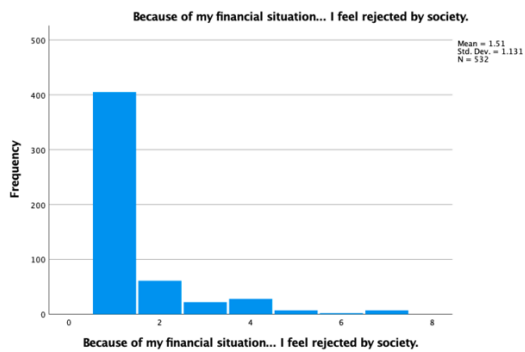
N	og18a041 Because of my financial situation... I feel rejected by society.		og18a042 Because of my financial situation... I feel excluded by society.	
	Valid	Missing	Valid	Missing
	532	0	532	0
Mean	1.51		1.55	
Median	1.00		1.00	
Std. Deviation	1.131		1.177	
Skewness	2.751		2.486	
Std. Error of Skewness	.106		.106	
Kurtosis	8.006		6.002	
Std. Error of Kurtosis	.211		.211	
Minimum	1		1	
Maximum	7		7	
Percentiles				
	25	1.00	1.00	
	50	1.00	1.00	
	75	1.00	2.00	

og18a041 Because of my financial situation... I feel rejected by society.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Totally disagree	405	76.1	76.1	76.1
	2 2	61	11.5	11.5	87.6
	3 3	22	4.1	4.1	91.7
	4 4	28	5.3	5.3	97.0
	5 5	7	1.3	1.3	98.3
	6 6	2	.4	.4	98.7
	7 Totally agree	7	1.3	1.3	100.0
Total		532	100.0	100.0	

og18a042 Because of my financial situation... I feel excluded by society.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Totally disagree	398	74.8	74.8	74.8
	2 2	61	11.5	11.5	86.3
	3 3	24	4.5	4.5	90.8
	4 4	28	5.3	5.3	96.1
	5 5	9	1.7	1.7	97.7
	6 6	8	1.5	1.5	99.2
	7 Totally agree	4	.8	.8	100.0
Total		532	100.0	100.0	

De verdeling van de twee items is extreem rechtsscheef en niet normaal verdeeld. Waarde 1 impliceert geen statusangst en waarde 7 veel statusangst. Het is niet erg dat de verdeling van statusangst er op deze manier uit ziet, statusangst is namelijk niet een fenomeen dat bij iedereen in de steekproef zal voorkomen.

Bewerkingen

De schaalvariabele statusangst is het gemiddelde van de som van de twee items die loopt van 1 tot en met 7. De nieuwe variabele heet statusangst. Des te hoger de score bij een respondent op deze variabele, des te meer indicatoren wijzen op een situatie waarin statusangst speelt. Hieronder staan de univariatie statistieken van de items afzonderlijk.

Syntax bewerkingen

* maken variabele statusangst.

```
COMPUTE Statusangst=mean(og18a041,og18a042).
```

```
EXECUTE.
```

Samengestelde variabele

De items van statusangst hebben een Chronbach's Alpha van 0,965. Dit betekent dat de items sterk samenhangen en de schaal die de twee items vormen betrouwbaar is. Ruim het overgrootste gedeelte, 75 procent, van alle waarden van de respondenten scoort 1.5 of lager op de schaal score. Zoals eerder benoemd loopt de schaal tot 7. Dit betekent dat de meeste respondenten geen statusangst ervaren, en slechts enkelen hogere niveaus van statusangst hebben. Dit wordt bevestigd wanneer er wordt gekeken naar het histogram in de onderstaande output. De variabele is niet normaal verdeeld en bovenal erg rechtsscheef met een lange staart aan de rechterkant.

Syntax

*crohnbach alpha voor statusangst.

```
RELIABILITY
```

```

/VARIABLES=og18a041 og18a042
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS=SCALE
/SUMMARY=TOTAL.

```

*univariate statistieken variabele - statusangst.

```
FREQUENCIES VARIABLES=Statusangst
```

```
/NTILES=4
```

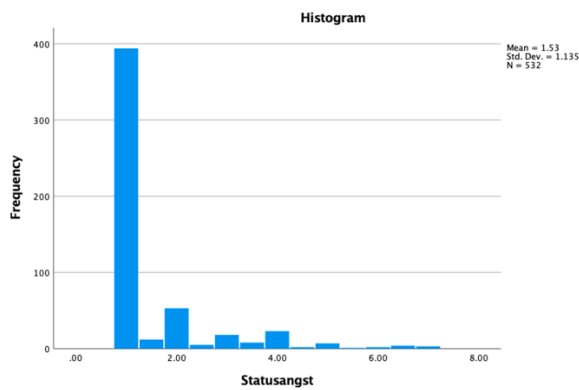
```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW
```

```
KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statusangst		
N	Valid	532
	Missing	0
Mean		1.5282
Median		1.0000
Std. Deviation		1.13461
Skewness		2.573
Std. Error of Skewness		.106
Kurtosis		6.702
Std. Error of Kurtosis		.211
Minimum		1.00
Maximum		7.00
Percentiles	25	1.0000
	50	1.0000
	75	1.5000

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1.00	394	74.1	74.1	74.1
1.50	12	2.3	2.3	76.3
2.00	53	10.0	10.0	86.3
2.50	5	.9	.9	87.2
3.00	18	3.4	3.4	90.6
3.50	8	1.5	1.5	92.1
4.00	23	4.3	4.3	96.4
4.50	2	.4	.4	96.8
5.00	7	1.3	1.3	98.1
5.50	1	.2	.2	98.3
6.00	2	.4	.4	98.7
6.50	4	.8	.8	99.4
7.00	3	.6	.6	100.0
Total	532	100.0	100.0	

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.965	2

1.4 Geslacht

Oorspronkelijke variabele

In de uitgevoerde statistische analyses is geslacht opgenomen als een controlevariabele om te onderzoeken of het effect verschilt tussen mannen en vrouwen. Oorspronkelijk werd geslacht gecategoriseerd in drie groepen: 1 voor man, 2 voor vrouw, en 3 voor anders. De data laten zien dat de steekproef aanzienlijk meer mannen bevat dan vrouwen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat mannen doorgaans vaker de positie van huishoudhoofd innemen. Door deze specifieke selectiecriteria zijn mannen disproportioneel vertegenwoordigd in de steekproef. Deze trend is duidelijk waarneembaar in het onderstaande histogram, waarbij '1' staat voor man en '2' voor vrouw.

Syntax

*geslacht.

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht
```

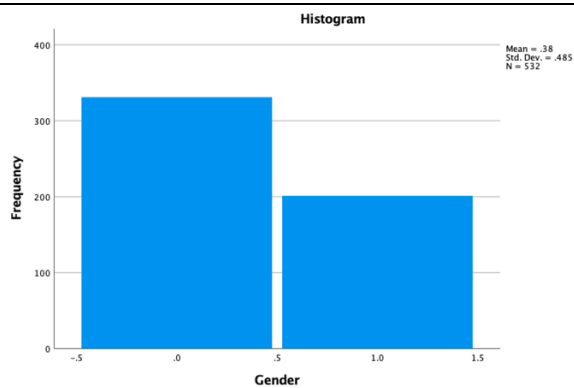
```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW  
KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

geslacht Gender

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 male	331	62.2	62.2	62.2
	1 female	201	37.8	37.8	100.0
	Total	532	100.0	100.0	

Bewerkingen

De oorspronkelijke variabele kende drie antwoord opties: 1 man; 2 vrouw; of 3 anders. Er zijn geen respondenten die behoorde tot de derde categorie. De codering van deze variabele is aangepast zodat het effect van geslacht makkelijker te interpreteren is. De nieuwe variabele heet Geslacht.

Samengestelde variabelen

Er hebben zich geen veranderingen voorgedaan bij de resultaten ten opzichte van de onbewerkte variabele.

Syntax

*hercoderen variabele geslacht.

RECODE geslacht (1=0) (2=1) INTO Geslacht.

EXECUTE.

1.5 Leeftijd

Oorspronkelijke variabele

In de statistische analyse is leeftijd opgenomen als een controlevariabele om het effect ervan op de onderzochte variabelen te beoordelen. De steekproef heeft een gemiddelde leeftijd van ongeveer 56 jaar, met een leeftijdsbereik van 19 tot 91 jaar. Een kwart van de respondenten is maximaal 44 jaar oud, dit betekent dat er een stuk minder mensen jonger dan 44 zijn dan dat er mensen ouder dan 44 jaar zijn.

Syntax

*leeftijd.

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd
```

```
  /NTILES=4
```

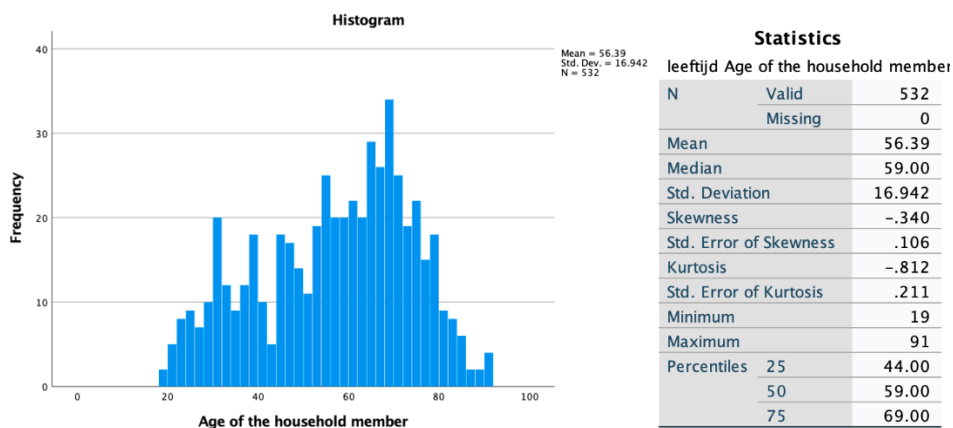
```
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW
```

```
KURTOSIS SEKURT
```

```
  /HISTOGRAM
```

```
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Output

1.6 Opleidingsniveau

Oorspronkelijke variabele

Het opleidingsniveau is als controlevariabele gebruikt in de statistische analyses om het mogelijke effect ervan op de bestudeerde variabelen te onderzoeken. Er waren zes onderscheidende niveaus van opleiding gedefinieerd: basisonderwijs, vmbo, havo/vwo, mbo, hbo, en wo. Binnen deze categorieën zijn de personen met als hoogst afgeronde opleiding basisonderwijs, havo/vwo, en wo opgeleiden ondervetegenwoordigd zijn in de steekproef. De variabele heeft een nieuwe naam gekregen 'opleidingsniveau'.

Syntax

```
COMPUTE opleidingsniveau=oplcat.
```

```
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=opleidingsniveau
```

```
  /NTILES=4
```

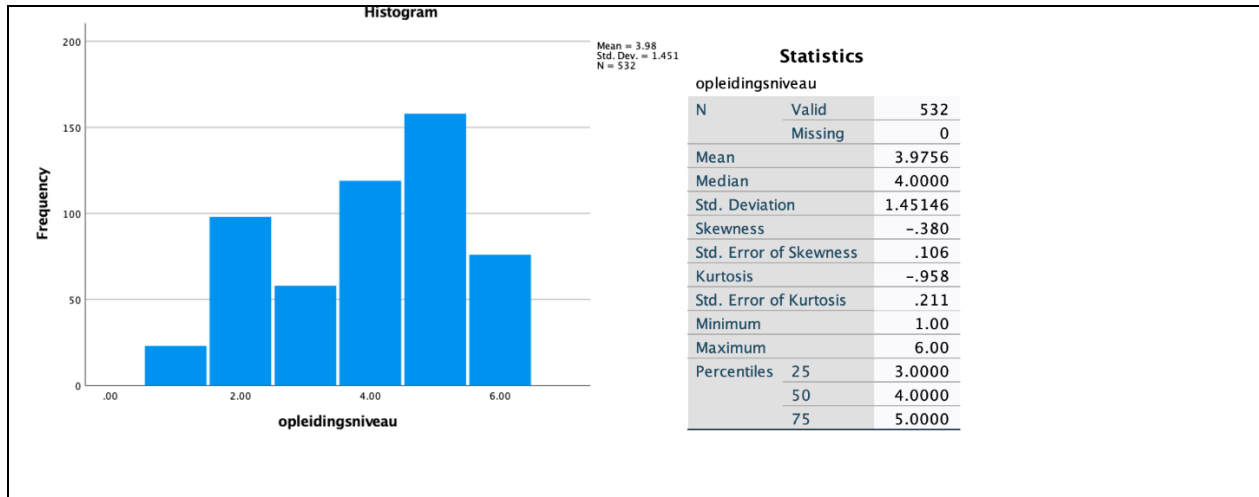
```
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW  
  KURTOSIS SEKURT
```

```
  /HISTOGRAM
```

```
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Bijlage 2: Syntax en output van bivariate statistieken en multivariate analyses

2.1 Bivariate statistieken

Syntax

*Bivariate statistieken met filters aan.

CORRELATIONS

/VARIABLES=Bestaansonzekerheid Politiekvertrouwen Statusangst leeftijd geslacht opleidingsniveau

/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL

/MISSING=PAIRWISE.

Output

		Correlations					
		Bestaansonzekerheid	Politiekvertrouwen	Statusangst	leeftijd Age of the household member	geslacht Gender	opleidingsniveau
Bestaansonzekerheid	Pearson Correlation	1	-.303**	.462**	.104*	.095*	-.180**
	Sig. (2-tailed)		<.001	<.001	.017	.028	<.001
	N	532	532	532	532	532	532
Politiekvertrouwen	Pearson Correlation	-.303**	1	-.199**	-.119**	.046	.234**
	Sig. (2-tailed)	<.001		<.001	.006	.287	<.001
	N	532	532	532	532	532	532
Statusangst	Pearson Correlation	.462**	-.199**	1	-.004	.039	-.117**
	Sig. (2-tailed)	<.001	<.001		.919	.372	.007
	N	532	532	532	532	532	532
leeftijd Age of the household member	Pearson Correlation	.104*	-.119**	-.004	1	-.066	-.249**
	Sig. (2-tailed)	.017	.006	.919		.126	<.001
	N	532	532	532	532	532	532
geslacht Gender	Pearson Correlation	.095*	.046	.039	-.066	1	-.016
	Sig. (2-tailed)	.028	.287	.372	.126		.708
	N	532	532	532	532	532	532
opleidingsniveau	Pearson Correlation	-.180**	.234**	-.117**	-.249**	-.016	1
	Sig. (2-tailed)	<.001	<.001	.007	<.001	.708	
	N	532	532	532	532	532	532

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

2.2 Multivariate analyses

2.2.1 Analyse voor hypothese 1 en 2

Weergave resultaten model 1a (bestaansonzekerheid), model 2a (bestaansonzekerheid en controlevariabelen) en model 4a (bestaansonzekerheid, controlevariabelen en statusangst) met als afhankelijke variabele politiek vertrouwen. Verder worden ook de resultaten van model 3b weer gegeven (statusangst en controlevariabelen) waar de afhankelijke variabele bestaansonzekerheid is.

Syntax

*modelfit en assumpties voor model 1a, 2a en 4a.

REGRESSION

```
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(99) R ANOVA TOL CHANGE  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Politiekvertrouwen  
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid  
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd opleidingsniveau  
/METHOD=ENTER Statusangst  
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)  
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID SRESID DFFIT DFBETA.
```

*modelfit en assumpties voor model 3b.

REGRESSION

```
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(99) R ANOVA TOL CHANGE  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Statusangst  
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid geslacht leeftijd opleidingsniveau  
/PARTIALPLOT ALL  
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)  
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID SRESID DFFIT DFBETA.
```

Output model 1a, 2a en 4a

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	.303 ^a	.092	.090	1.83289	.092	53.515	1	530	<.001
2	.364 ^b	.132	.126	1.79642	.041	8.245	3	527	<.001
3	.369 ^c	.136	.128	1.79406	.004	2.390	1	526	.123

a. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau

c. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau, Statusangst

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	179.781	1	179.781	53.515	<.001 ^b
	Residual	1780.524	530	3.359		
	Total	1960.306	531			
2	Regression	259.604	4	64.901	20.111	<.001 ^c
	Residual	1700.702	527	3.227		
	Total	1960.306	531			
3	Regression	267.296	5	53.459	16.609	<.001 ^d
	Residual	1693.009	526	3.219		
	Total	1960.306	531			

a. Dependent Variable: Politiekvertrouwen

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

c. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau

d. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau, Statusangst

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	99,0% Confidence Interval for B	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound
1	(Constant)	7.645	.255		29.925	<.001	6.984	8.305
	Bestaansonzekerheid	-.496	.068	-.303	-7.315	<.001	-.671	-.320
2	(Constant)	6.712	.478		14.052	<.001	5.477	7.947
	Bestaansonzekerheid	-.448	.068	-.274	-6.593	<.001	-.624	-.272
	geslacht Gender	.287	.162	.072	1.770	.077	-.132	.705
	leeftijd Age of the household member	-.005	.005	-.042	-1.004	.316	-.017	.008
3	opleidingsniveau	.232	.056	.176	4.137	<.001	.087	.378
	(Constant)	6.754	.478		14.135	<.001	5.519	7.989
	Bestaansonzekerheid	-.395	.076	-.241	-5.182	<.001	-.592	-.198
	geslacht Gender	.284	.162	.072	1.754	.080	-.134	.702
	leeftijd Age of the household member	-.005	.005	-.047	-1.113	.266	-.018	.007
	opleidingsniveau	.228	.056	.172	4.052	<.001	.082	.373
	Statusangst	-.120	.078	-.071	-1.546	.123	-.321	.081

a. Dependent Variable: Politiekvertrouwen

Output model 3b

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.468 ^a	.219	.213	1.00678	.219	36.849	4	527	<.001

a. Predictors: (Constant), opleidingsniveau, geslacht Gender, Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	149.402	4	37.350	36.849	<.001 ^b
	Residual	534.175	527	1.014		
	Total	683.577	531			

a. Dependent Variable: Statusangst

b. Predictors: (Constant), opleidingsniveau, geslacht Gender, Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	99,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	.347	.268		1.294	.196	-.346	1.039		
	Bestaansonzekerheid	.445	.038	.461	11.687	<.001	.347	.544	.955	1.048
	geslacht Gender	-.024	.091	-.010	-.266	.790	-.259	.210	.985	1.016
	leeftijd Age of the household member	-.004	.003	-.066	-1.639	.102	-.011	.003	.928	1.077
	opleidingsniveau	-.040	.031	-.051	-1.254	.210	-.121	.042	.914	1.095

a. Dependent Variable: Statusangst

Bijlage 3: Controle van de assumpties, outliers en multicollineariteit

3.1 Modelfit

Syntax

*modelfit en assumpties voor model 1a, 2a en 4a.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Politiekvertrouwen

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid

/METHOD=ENTER geslacht leeftijd opleidingsniveau

/METHOD=ENTER Statusangst

/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)

/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID SRESID DFFIT DFBETA.

Output

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.303 ^a	.092	.090	1.83289	.092	53.515	1	530	<.001
2	.364 ^b	.132	.126	1.79642	.041	8.245	3	527	<.001
3	.369 ^c	.136	.128	1.79406	.004	2.390	1	526	.123

a. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau

c. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau, Statusangst

d. Dependent Variable: Politiekvertrouwen

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	179.781	1	179.781	53.515	<.001 ^b
	Residual	1780.524	530	3.359		
	Total	1960.306	531			
2	Regression	259.604	4	64.901	20.111	<.001 ^c
	Residual	1700.702	527	3.227		
	Total	1960.306	531			
3	Regression	267.296	5	53.459	16.609	<.001 ^d
	Residual	1693.009	526	3.219		
	Total	1960.306	531			

a. Dependent Variable: Politiekvertrouwen

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

c. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau

d. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, opleidingsniveau, Statusangst

Syntax

*modelfit en assumpties voor model 3b.

REGRESSION

```

/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Statusangst
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid geslacht leeftijd opleidingsniveau
/PARTIALPLOT ALL
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)
/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID SRESID DFFIT DFBETA.

```

Output

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.468 ^a	.219	.213	1.00678	.219	36.849	4	527	<.001

a. Predictors: (Constant), opleidingsniveau, geslacht Gender, Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member

b. Dependent Variable: Statusangst

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	149.402	4	37.350	36.849	<.001 ^b
	Residual	534.175	527	1.014		
	Total	683.577	531			

a. Dependent Variable: Statusangst

b. Predictors: (Constant), opleidingsniveau, geslacht Gender, Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member

3.2 Modelassumpties

Er zijn twee verschillende afhankelijke variabelen gebruikt om het model te toetsen, politiek vertrouwen en statusangst. Dit maakt dat er twee verschillende regressies zijn uitgevoerd. De assumpties zullen worden gecontroleerd voor de beide regressieanalyses. Eerst zullen de assumpties worden besproken voor de lineaire regressie met afhankelijke variabele politiek vertrouwen, daarna zal er kort worden ingegaan op de tweede regressie met afhankelijke variabele statusangst. De assumpties die aanbodkomen zijn de volgende: onafhankelijke observaties, lineair verband, homoscedasticiteit, normale verdeling van de residuen.

Allereerst is het belangrijk dat de observaties binnen een onderzoek onafhankelijke waarnemingen zijn van elkaar. De data die voor dit onderzoek is gebruikt betreft de LISS Core Study, waarbij een willekeurige steekproef werd genomen uit de bevolkingsregisters door het Centraal Bureau voor de

Statistiek. Binnen deze steekproef was het mogelijk dat meerdere mensen binnen een huishouden de vragenlijst invulden. Er is geselecteerd op alleen huishoudhoofden zodat de data in dit onderzoek uitsluitend bestaat uit onafhankelijke observaties en er aan de eerste assumptie kan worden voldaan.

Door naar de residuen in de residual plot te kijken kan worden gecontroleerd of er systematische afwijkingen voorkomen in het model en of er voldaan wordt aan de tweede assumptie; lineair verband. De puntenwolk in de output (figuur 1) bestaat uit een redelijk willekeurige wolk verspreid rond de horizontale-as zonder een duidelijk patroon of systematische curve. Dit is een aanwijzing dat er mogelijk geen ernstige schendingen zijn van de lineariteit assumptie. Wel lijken er een aantal uitbijters aanwezig te zijn, vooral in de uitersten van de plot. Om de lineariteit verder te kunnen beoordelen is een PP-plot gemaakt (figuur 2), waarin de geobserveerde data kan worden vergeleken met een lineaire functie. Uit de PP-plot kan worden afgelezen dat de punten van de data langs de diagonale lijn van een perfecte normale verdeling liggen. Wel is er sprake van een lichte s-curve in de lijn, deze suggereert op een lichte afwijking van normaliteit, daardoor voldoet de data niet volledig aan de lineariteit assumptie.

Er wordt aan de homoscedasticiteit aanname voldaan wanneer voor elke set van waarden, de variantie van de residuen gelijk is. Om deze aanname te controleren wordt er ook naar de residual plot (Figuur 1) gekeken. Hieruit blijkt dat de variantie van de residuen door het hele model redelijk gelijk verdeeld is. Er valt bijvoorbeeld geen sterke trechtervorm te herkennen waarbij de punten gedurende het model steeds verder uit elkaar komen te liggen.

Als laatste is het essentieel voor het voldoen aan de aannames dat de residuen een normale verdeling hebben. In de output wordt een histogram getoond (figuur 3) van de gestandaardiseerde residuen van de regressieanalyse met politiek vertrouwen als afhankelijke variabele. De residuen volgen over het algemeen de normale verdeling, maar er is een opvallende piek aan de rechterkant van de verdeling en een lichte uitrekking aan de linkerkant. Ondanks dat er enkele afwijkingen zijn, wordt er voldoende aan de aanname van normaliteit voldaan.

Nu volgen kort de controles op de assumpties voor de regressieanalyse met de afhankelijke variabele statusangst. Deze regressieanalyse toetst alleen het verband tussen de mediatie en de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid en is daarom minder belangrijk dan de regressie met afhankelijke variabele politiek vertrouwen.

De assumptie over het lineaire verband kan worden gecontroleerd aan de hand van de spreidingsdiagram (figuur 4) in de output. Het spreidingsdiagram vertoont een patroon dat wijst op mogelijke non-lineariteit. De residuen lijken niet gelijkmatig verdeeld rond de horizontale lijn. Het patroon van de residuen lijkt namelijk te veranderen naarmate de voorspelde waarde toenemen. Ook voor deze regressie is een PP-plot gemaakt (Figuur 5) waarin de geobserveerde data kan worden vergeleken

met een lineaire functie. De lijn van de regressie wijkt ver af van de lijn van een lineaire functie er is een vrij extreme s-curve te zien in de plot wat duidt op een niet-normale verdeling van de gegevens. Hieruit kan worden geconcludeerd dat er in deze regressie niet wordt voldaan aan de lineariteit assumptie.

Om de homoscedasticiteits assumptie te controleren kan er worden gekeken naar de spreiding van de punten in de spreidingsdiagram (figuur 4) valt op dat er sprake is van een trechtervormige spreiding, vooral zichtbaar in het rechterdeel van de plot. De punten lijken verder uit elkaar te liggen naarmate de voorspelde waarde toenemen. Dit betekent dat de aanname van homoscedasticiteit wordt geschonden.

Tenslotte is er in de output een histogram van de gestandaardiseerde residuen weergegeven (figuur 6), hieruit kan worden opgemaakt of de residuen van de regressie een normale verdeling hebben. De residuen zijn erg gepiekt en volgen niet de trend van een mooie normale verdeling. In het tweede model worden alle assumpties geschonden. Zoals eerder benoemd is dit model echter minder belangrijk. Om de schendingen van de modellen te compenseren zal tijdens de hypothese toetsing een strenger significantieniveau worden toegepast van $\alpha < 0,01$ in plaats van $\alpha < 0,05$. Dit aangescherpte criterium verkleint de kans op type 1 fouten wat de betrouwbaarheid van dit onderzoek ten goede komt. Ook is het belangrijk om voorzichtiger te zijn met het trekken van uiteindelijke conclusies.

Syntax

*modelfit en assumpties voor model 1a, 2a en 4a.

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA TOL CHANGE  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Politiekvertrouwen  
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid  
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd opleidingsniveau  
/METHOD=ENTER Statusangst  
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)  
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID SRESID DFFIT DFBETA.
```

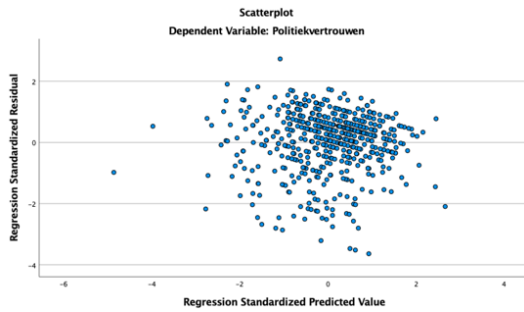
*modelfit en assumpties voor model 3b.

```
REGRESSION  
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA TOL CHANGE  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Statusangst  
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid geslacht leeftijd opleidingsniveau  
/PARTIALPLOT ALL
```

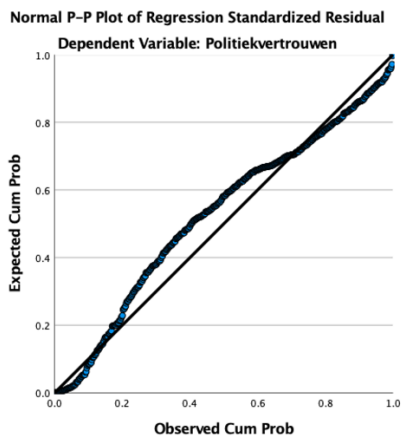
```
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)  
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID SRESID DFFIT DFBETA.
```

Output

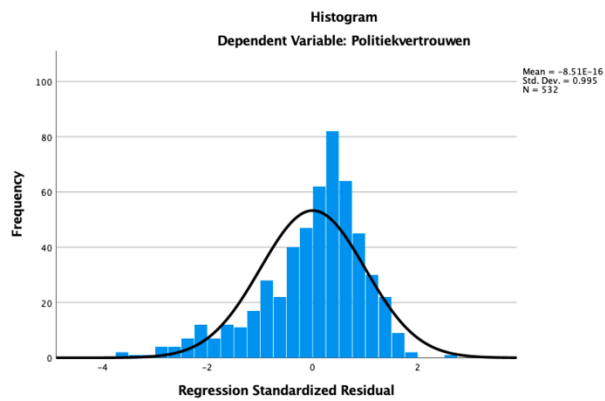
Controle assumpties model 1a, 2a en 4a

Figuur 1: Residual-plot

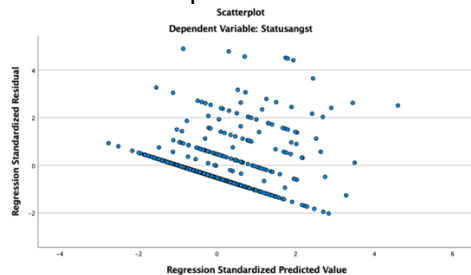

Figuur 2: PP-plot

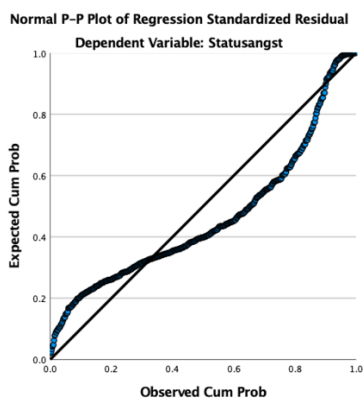

Figuur 3: Histogram gestandaardiseerde residuen

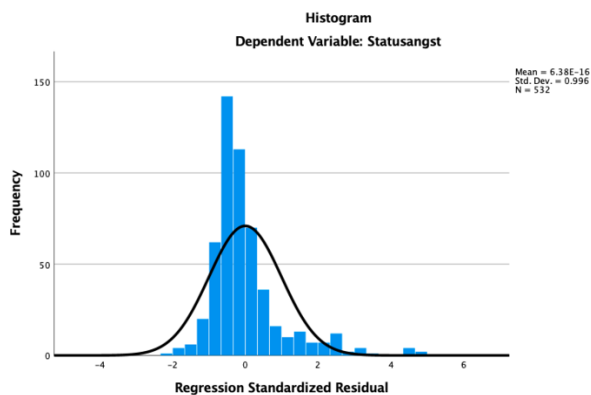
Controle assumpties model 3b

Figuur 4: Residual-plot

Figuur 5: PP-plot

Figuur 6: histogram gestandaardiseerde residuen

3.3 Modeldiagnostiek

Om de analyse te controleren op outliers zijn drempelwaarden berekend voor de gestandaardiseerde residuen, leverage waarden, Cook's distance, DFFIT en DFBETA's, en is onderzocht of de scores in de analyse hieraan voldoen. In de tabel hieronder weergegeven staan de waarden gepresenteerd die niet

voldoen aan de berekende drempelwaarden. Hieruit kan worden afgelezen dat er 11 cases zijn die vaker dan één keer als outlier worden bestempeld. Ten eerste de gestandaardiseerde waarden. Hiervoor geldt dat zodra een case lager dan -3 en hoger dan +3 scoort, de waarde als mogelijke outlier wordt beschouwd. Hiervoor geldt dat er 4 cases zijn met waarden buiten dit interval. Ten tweede is er gekeken naar de Cooks's distance. Hiervoor geldt dat er eigenlijk geen cases zijn met een hoge waarde (bij een drempelwaarde van 1). Wanneer er een striktere drempelwaarde wordt gehanteerd doormiddel van de vuistregel $CD;4/n=0.0075$ worden er 32 cases geselecteerd die mogelijk als outlier impact hebben op de analyse. Ten derde zijn de Leverage-waarden gecontroleerd. Cases met een waarde boven 0,02819 worden beschouwd als mogelijke outliers, zoals bepaald volgens de vuistregel $HC;3p/n= 0.02819$. Door deze vuistregels toe te passen om outliers te identificeren, zijn 17 cases aangemerkt als outliers. Tenslotte zijn voor zowel de DFBETA als de DFFIT geen opvallende waarden gevonden. Op de DFFIT zijn er geen waarden die hoger scoren dan 0,17834 en op de DFBETA geen waarden hoger dan 0,01107. In tabel 1 hieronder zijn de diagnostics van alle extreme scores weergegeven.

Syntax

*modelfit en assumpties voor model 1a, 2a en 4a.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Politiekvertrouwen

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid

/METHOD=ENTER geslacht leeftijd opleidingsniveau

/METHOD=ENTER Statusangst

/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)

/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID SRESID DFFIT DFBETA.

Tabel 1: diagnostics van de extreme scores

Respondent nummer	LEV >0,02819	COO 1>0,0075	ZRE-1Buiten -3 en +3
856555	03065		
828030	.03021		
869094	.02929		
819515	.02910		
844036	.02906		
894058	.02840		
803747	.04085		

805563	.03446		
838653	.04753		
830004	.05176		
812884	.06316	.01432	
866067	.05640	.03317	
820147	.05611	.01041	
828128	.04997	.03176	
816970	.04255	.02409	
877468	.04242	.00824	
822900	.03300	.01540	
804406		.01916	
890261		.01873	
847842		.01784	
882952		.01717	
864599		.01700	
819226		.01578	
874060		.01560	
858029		.01481	
853149		.01450	
829635		.01342	
883068		.01186	
813626		.01127	
828646		.01113	
866571		.01070	
835812		.01034	
829882		.01021	
852023		.01014	
870513		.00943	
872671		.00880	
873004		.00815	
883517		.00803	
820788		.03132	-3.20848
860867		.02163	-3.46877
860427		.01330	-3.51682
812609		.01631	-3.63751

3.4 Lineaire regressieanalyse zonder uitbijters

Hieronder is de lineaire regressieanalyse weergegeven voor model 1a, 2a en 4a zonder mogelijke uitbijters.

Syntax

* filter uitbijters.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=((positie = 1 & ci18k_m > 0 & og18a_m > 0 & cv19k_m1 > 0) & (obs = 1) &

```

(nomem_encr =~ 866067 & nomem_encr =~ 828128 & nomem_encr =~ 820788 & nomem_encr =~
816970 &
nomem_encr =~ 860867 & nomem_encr =~ 812609 & nomem_encr =~ 822900 & nomem_encr =~
812884 &
nomem_encr =~ 860427 & nomem_encr =~ 820147 & nomem_encr =~ 877468)).
VARIABLE LABELS filter_$(positie = 1 & ci18k_m > 0 & og18a_m > 0 & cv19k_m1 > 0) & (obs =
1) & '+'
'(nomem_encr =~ 866067 & nomem_encr =~ 828128 & nomem_encr =~ 820788 & nomem_encr =~
816970 & '+'
'nomem_encr =~ 860867 & nomem_encr =~ 812609 & nomem_encr =~ 822900 & nomem_en...
(FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$(0 'Not Selected' 1 'Selected').
FORMATS filter_$(f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.

```

Output

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	173.526	1	173.526	56.821	<.001 ^b
	Residual	1584.980	519	3.054		
	Total	1758.506	520			
2	Regression	256.694	4	64.174	22.049	<.001 ^c
	Residual	1501.812	516	2.910		
	Total	1758.506	520			
3	Regression	270.166	5	54.033	18.697	<.001 ^d
	Residual	1488.340	515	2.890		
	Total	1758.506	520			

a. Dependent Variable: Politiekvertrouwen

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

c. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member, geslacht Gender, opleidingsniveau

d. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member, geslacht Gender, opleidingsniveau, Statusangst

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.314 ^a	.099	.097	1.74754	.099	56.821	1	519	<.001
2	.382 ^b	.146	.139	1.70602	.047	9.525	3	516	<.001
3	.392 ^c	.154	.145	1.69999	.008	4.662	1	515	.031

a. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid

b. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member, geslacht Gender, opleidingsniveau

c. Predictors: (Constant), Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member, geslacht Gender, opleidingsniveau, Statusangst

d. Dependent Variable: Politiekvertrouwen

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		t	Sig.	99,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta	t			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	7.721	.251			30.744	<.001	7.071	8.370		
	Bestaansonzekerheid	-.506	.067	-.314		-7.538	<.001	-.680	-.332	1.000	1.000
2	(Constant)	6.753	.462			14.616	<.001	5.558	7.947		
	Bestaansonzekerheid	-.453	.067	-.281		-6.739	<.001	-.627	-.279	.949	1.054
	geslacht Gender	.273	.156	.072		1.757	.080	-.129	.676	.982	1.018
	leeftijd Age of the household member	-.005	.005	-.047		-1.110	.268	-.017	.007	.928	1.078
	opleidingsniveau	.242	.054	.191		4.479	<.001	.102	.382	.911	1.098
3	(Constant)	6.849	.463			14.808	<.001	5.653	8.045		
	Bestaansonzekerheid	-.384	.074	-.238		-5.163	<.001	-.576	-.192	.771	1.296
	geslacht Gender	.271	.155	.072		1.749	.081	-.130	.672	.982	1.018
	leeftijd Age of the household member	-.006	.005	-.055		-1.300	.194	-.018	.006	.920	1.086
	opleidingsniveau	.235	.054	.185		4.359	<.001	.096	.375	.908	1.101
	Statusangst	-.182	.084	-.098		-2.159	.031	-.400	.036	.798	1.253

a. Dependent Variable: Politiekvertrouwen

Hieronder is de lineaire regressie weergegeven voor model 3b met statusangst zonder mogelijke uitbijters.

Output

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	102.617	4	25.654	32.636	<.001 ^b
	Residual	405.616	516	.786		
	Total	508.232	520			

a. Dependent Variable: Statusangst

b. Predictors: (Constant), opleidingsniveau, geslacht Gender, Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.449 ^a	.202	.196	.88661	.202	32.636	4	516	<.001

a. Predictors: (Constant), opleidingsniveau, geslacht Gender, Bestaansonzekerheid, leeftijd Age of the household member

b. Dependent Variable: Statusangst

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	99,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	.530	.240		2.207	.028	-.091	1.151		
	Bestaansonzekerheid	.381	.035	.440	10.900	<.001	.291	.471	.949	1.054
	geslacht Gender	-.012	.081	-.006	-.145	.885	-.221	.197	.982	1.018
	leeftijd Age of the household member	-.005	.002	-.082	-2.017	.044	-.011	.001	.928	1.078
	opleidingsniveau	-.038	.028	-.055	-1.347	.179	-.111	.035	.911	1.098

a. Dependent Variable: Statusangst

3.5 Multicollineariteit

Multicollineariteit, waarbij onafhankelijke variabelen sterk gecorreleerd zijn, verstoort de nauwkeurigheid van regressiecoëfficiënten. Wanneer hiervan sprake is verklaren de variabelen dezelfde variantie. In Bijlage 2 tonen de VIF-scores dat ze allemaal onder de drempelwaarde van 2 liggen, dit duidt op het ontbreken van ernstige multicollineariteit.

Bijlage 4: Gebruik van AI

Binnen dit onderzoek is op verschillende manieren gebruikt gemaakt van het softwareprogramma ChatGPT. In deze bijlage wordt uitgelegd hoe het programma is gebruikt en op welke manier hier kritisch mee is omgegaan. In de tabel bijgevoegd in deze bijlage staan voorbeelden van de gestelde vragen aan ChatGPT en de gegenereerde antwoorden door de software.

Ten eerste heeft de AI-tool geholpen bij het vertalen van Engelse artikelen. Door de vraag ‘Wil je deze tekst letterlijk vertalen naar het Nederlands?’ te stellen, vertaalde de software teksten vanuit het Engels naar het Nederlands. Als er vervolgens nuttige informatie in de tekst stond, vroeg ik de tool op welke pagina dit te vinden was in de originele tekst. Voordat ik de informatie gebruikte las ik de tekst eerst zelf door om er zeker van te zijn dat de tool geen verzonden informatie had weergegeven.

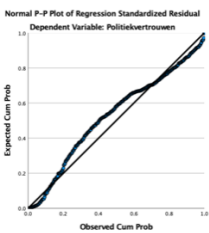
Daarnaast heeft ChatGPT geholpen bij het controleren van de assumpties. Door grafieken te uploaden, hielp de tool mij te verzekeren dat ik de grafieken correct had geïnterpreteerd. De software bevestigde mijn interpretatie. In plaats van mijn interpretaties door een docent of medestudent te laten controleren, heb ik gebruik gemaakt van de tool. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik sneller en efficiënter kon werken. Omdat ik eerst alle interpretaties zelf heb gedaan en daarna pas gebruik heb gemaakt van de tool, ben ik ervan overtuigd dat ik de cruciale cognitieve taken van een socioloog niet heb gedelegeerd aan AI en mijn eigen academische integriteit heb gewaarborgd. In de onderstaande tabel staat een voorbeeld van hoe ik de software heb gebruikt.

Tenslotte is de software gebruikt om de interpunctie en spelling te controleren. Door een geschreven tekst te uploaden en de software om feedback te vragen, werd ik geholpen bij het herkennen van schrijffouten. Zelf ben ik niet erg sterk in taal. Wanneer ik een tekst vaak heb gelezen, lees ik makkelijk over foutjes heen. Door gebruik te maken van de software kon deze mij af en toe wijzen op fouten. In plaats van anderen mijn tekst te laten lezen, heb ik efficiënter kunnen werken door de tool controles te laten uitvoeren. Ondanks dat de tool erg handig is, ben ik er nooit vanuit gegaan dat de tekst na een controle door de tool geen fouten meer bevatte. In de onderstaande tabel is bijvoorbeeld te zien dat in de eerste zin van de tekst het werkwoord ‘worden’ ontbreekt. Ondanks dat de tool gevraagd is te wijzen op volledige formuleringen, heeft de tool hier niets over gemeld.

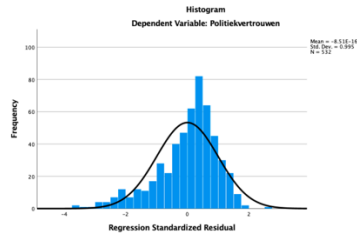
Vraag:

Aan de hand van figuur 2 wordt de normaliteitsassumptie gecontroleerd. Wordt deze assumptie geschonden? Doormiddel van figuur 3 wordt gekeken naar of de residuen een normale verdeling hebben. De residuen volgen over het algemeen de normale verdeling, maar er is een opvallende piek aan de rechterkant van de verdeling en een lichte uitrekking aan de linkerkant. Wordt er voldoende aan de aanname van normaliteit gedaan?

Figuur 7: PP-plot

Figuur 8: Histogram gestandaardiseerde residuen

Antwoord:

Antwoorden op de Vragen op Basis van de Grafieken:

1. ****Wordt de normaliteitsaanname geschonden?***

Op basis van figuur 2 (PP-plot) kunnen we zien dat de punten over het algemeen dicht bij de lijn liggen, wat suggereert dat de residuen redelijk goed de normale verdeling volgen. Echter, er zijn enkele afwijkingen aan de uiteinden, wat aangeeft dat de normaliteitsaanname mogelijk licht geschonden is.

2. ****Wordt er voldoende aan de aanname van normaliteit gedaan?***

Figuur 3 (Histogram gestandaardiseerde residuen) laat zien dat de residuen over het algemeen de normale verdeling volgen, maar er is een opvallende piek aan de rechterkant van de verdeling en een lichte uitrekking aan de linkerkant. Dit wijst op enige mate van afwijking van de perfecte normaliteit. Hoewel de afwijkingen niet extreem lijken, betekent dit dat de normaliteitsaanname niet volledig wordt voldaan. Er is echter voldoende nabijheid aan normaliteit voor de meeste praktische doeleinden, vooral als de steekproefgrootte groot is, waardoor de resultaten nog steeds betrouwbaar kunnen zijn.

Conclusie:

Hoewel er enkele afwijkingen zijn van de normale verdeling, zoals te zien in de piek aan de rechterkant en de uitrekking aan de linkerkant, lijkt de normaliteitsaanname over het algemeen redelijk goed te worden benaderd. Deze kleine schendingen zouden de validiteit van de analyse niet in ernstige mate moeten beïnvloeden.

Vraag:

Geef feedback over de tekst, let alleen op de volgende punten: spelling, volledige zinnen, interpunctie. Je hoeft de tekst niet te herschrijven. Tekst: Eerder werd in de theorieparagraaf beargumenteerd dat het lage politieke vertrouwen verklaard kan doordat de politiek meer gefocust is op secundaire waarden en minder aan primaire waarden. Dit zou vervolgens invloed hebben op het politieke vertrouwen omdat de steeds groter worden de groep bestaansonzekere mensen zich niet gerepresenteerd of begrepen voelden door politieke instituties die aandacht besteden aan thema's die ver van hun alledaagse strijd afstaan.

Antwoord:

Hier is de feedback op de tekst, met aandacht voor spelling, volledige zinnen en interpunctie:

- **Spelling:** Het woord "bestaansonzekere" is correct gespeld, evenals de overige woorden in de tekst.
- **Volledige zinnen:** De zinnen zijn volledig en logisch opgebouwd, hoewel de tweede zin wat lang is en daardoor lastig te volgen kan zijn.
- **Interpunctie:** Er ontbreekt een komma na "primaire waarden" in de eerste zin. Ook zou het tweede deel van de tekst na "invloed hebben op het politieke vertrouwen" beter begrijpelijk zijn met extra interpunctie, zoals een komma na "steeds groter worden de groep" en "mensen zich".

Een mogelijke verbetering voor de leesbaarheid zou zijn om de tweede zin op te splitsen of te herstructureren voor duidelijkheid.